

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Kielce, dnia 1 grudnia 2023 r.

Poz. 4624

UCHWAŁA NR LXVIII/496/2023 RADY GMINY W MIRCUCU

z dnia 24 listopada 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Mirzec na lata 2023-2026”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z późn. zm.), Rada Gminy w Mircu uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mirzec na lata 2023 – 2026”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Mirzec.

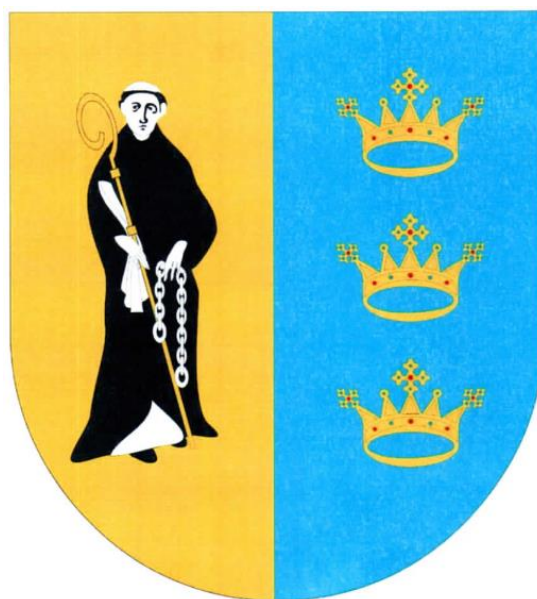
§ 3. 1. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
w Mircu

Jan Zawisza

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Załącznik do uchwały Nr LXVIII/496/2023

Rady Gminy Mirzec

z dnia 24 listopada 2023 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
2. Podstawa opracowania	5
3. Uwarunkowania formalno-prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 2007 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)	7
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840)	7
3.3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56).....	10
3.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40).....	11
3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682).....	12
3.6. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977).....	13
3.7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344)	14
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	15
4.1. Relacje gminnego programu z międzynarodowymi dokumentami doktrynalnymi.....	15
4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz relacje gminnego programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym.....	16
4.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (M.P. 2022 poz. 998).....	16
4.2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020” i Program „Ochrona Zabytków”	18
4.2.3. Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 jako dokument wizyjny oraz Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa	21
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	22
4.3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2013-2016 (z kontynuacją na lata kolejne)	22
4.3.2. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Starachowickiego.....	24
4.3.3. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.....	24
4.3.4. Strategia Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014-2020 oraz Aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014 – 2023	26
4.3.5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego.....	26
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	27
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	27
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Mirzec na lata 2021-2030+	27
5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec	29
5.1.3. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Mirzec.....	31

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

5.1.4.	Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Mirzec na lata 2016-2023.....	35
5.1.5.	Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Mirzec.....	37
5.2	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	38
5.2.5	Położenie i zarys historii i rozwoju gminy.....	38
5.2.6	Krajobraz kulturowy.....	41
5.2.7	Zabytki nieruchome.....	42
5.2.8	Zabytki ruchome.....	44
5.2.9	Zabytki archeologiczne.....	46
5.2.10	Dziedzictwo niematerialne.....	47
5.2.11.	Zabytki w zbiorach muzealnych.....	51
5.2.12.	Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy.....	51
6.	Ocena stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT.....	52
7.	Założenia programowe.....	55
7.1	Priorytety programu opieki.....	55
7.2	Kierunki działań i zadania programu opieki.....	58
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	61
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	63
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	63
10.1	Fundusze europejskie.....	64
10.1.1	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego.....	64
10.1.2	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.....	64
10.1.3	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.....	65
10.1.4	Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Fundusze Norweskie.....	65
10.1.5	Kreatywna Europa.....	66
10.2	Budżet Państwa.....	66
10.2.1	Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	66
10.2.2	Dotacje Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.....	67
10.2.3	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny.....	67
10.2.4	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.....	68
10.3	<i>Polski Ład dla Kultury</i> - Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK).....	68
10.4	Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.....	69
10.5	Inne fundacje i fundusze na rzecz dziedzictwa kulturowego.....	70
11	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	70
	Załącznik nr 1:.....	72
	Wykaz zabytków nieruchomych Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mirzec.....	72
	Załącznik nr 2:.....	74
	Wykaz stanowisk archeologicznych Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mirzec.....	74

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

1. Wprowadzenie

Niniejszy *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mirzec na lata 2023-2026* to dokument o charakterze strategicznym wyznaczający politykę samorządu wobec dziedzictwa lokalnego. Obowiązek opracowania i uchwalenia programu nakłada *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz.U. 2022 poz. 840). Artykuł 87 *Ustawy* określa ramy czasowe dla programów opieki, które powinny być sporządzane na okres czterech lat. W ustawie wskazane zostały główne cele sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy dokument ma stanowić pomoc w aktywnym zarządzaniu i ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Program ten zakłada również konieczność nawiązania, zrewidowania i zaktualizowania założeń programu z lat poprzednich.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

W oparciu o przeprowadzoną szczegółową charakterystykę dziedzictwa kulturowego Gminy Mirzec, jego waloryzację oraz diagnozę stanu zachowania zdefiniowano strategiczne cele, których spełnieniu służyć ma realizacja szeregu różnorodnych zadań.

W pierwszych rozdziałach, które dotyczą zagadnień prawnych oraz uwarunkowań zewnętrznych ochrony dziedzictwa kulturowego, przedstawione zostały uwarunkowania formalno-prawne. Analizie poddano również najważniejsze, z punktu widzenia ochrony zabytków, dokumenty, strategie i programy z poziomu krajowego i wojewódzkiego.

Rozdział zatytułowany *Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy* podzielony został na dwie zasadnicze części. W części pierwszej analizie poddano obowiązujące obecnie dokumenty strategiczne gminy, w kontekście przyjętych założeń dotyczących ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W części drugiej zaprezentowano charakterystykę zasobu zabytkowego gminy (wraz z danymi ilościowymi), ze szczególnym wyróżnieniem tych elementów i cech dziedzictwa kulturowego, które decydują o jego walorach oraz potencjale społeczno-ekonomicznym.

Powyższe działania, a także, oględziny zabytków i obszarów zabytkowych, konsultacje przeprowadzone z pracownikami Urzędu Gminy Mirzec i mieszkańcami Gminy oraz ocena dotychczasowych działań i zadań zrealizowanych w ramach ochrony dziedzictwa stanowiły podstawę opracowania analizy SWOT znajdującej się w dalszej części programu.

Dzięki temu można było zdefiniować najważniejsze priorytety, kierunki działań i zadań dla Gminy. Równocześnie należy podkreślić, że ostateczny wybór konkretnych zadań w czteroletniej perspektywie realizacji programu jest wynikiem nie tylko rozpoznania potrzeb, lecz również realnych możliwości Gminy.

W rozdziale dotyczącym zarządzania zaproponowano wskaźniki realizacji celów, co w zdecydowany sposób pomóc powinno w zobiektywizowaniu ewaluacji programu. Ponadto przedstawiono aktualne źródła finansowania realizacji zadań.

2. Podstawa opracowania

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami należy do obowiązków samorządu gminy, które wynikają z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840). Ustawa określa zakres tematyczny, okresy obowiązywania

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

i cele opracowania programu. Realizacja zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego wynika również z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87 pkt. 1. i 3-5) określa obowiązek gminy dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami, który:

- powinien być opracowywany na okres 4 lat;
- służy celom określonym w ustawie;
- zatwierdza rada gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ponadto ustawa zobowiązuje Wójta do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji programu i jego przedstawienia radzie gminy.

Niniejsze opracowanie zostało sporządzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Uwzględnia ono również wytyczne zawarte w opracowaniu pn. „Gminny Program opieki nad zabytkami - Poradnik metodyczny” wydanym przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w 2008 roku. Dokument ten jest nadal rekomendowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Zgodnie z wymogiem ustawowym podstawą dla sporządzenia programu jest Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Mirzec.

3. Uwarunkowania formalno-prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

Ustawowo określony system prawny jest głównym filarem, na którym opiera się polski system ochrony zabytków. Najważniejszymi aktami prawnymi regulującymi sposób ochrony i zarządzania zabytkami są *Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 2007 r.* (art. 5, 6 i 73 oraz jej preambuła), *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wraz z rozporządzeniami wydanymi do tej ustawy, a także przepisy prawne z innych aktów prawnych, mające związek z ochroną zabytków. Będą to m.in.: Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

przestrzennym, Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska, Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o rzeczach znalezionych.

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 2007 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)

Konstytucja RP w rozdziale I RZECZPOSPOLITA zawiera Art. 5., który stanowi, iż: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz Art. 6 ust. 1, o treści: Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Ustawa zasadnicza stawia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na równi z podstawowymi prawami człowieka oraz suwerennością i niepodzielnością państwa. Wskazuje to jednoznacznie jak dużą rolę pełni problematyka ochrony zabytków w skali kraju.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 poz. 840)

Jest to najważniejszy akt prawny dotyczący ochrony zabytków. Ustawa ta definiuje pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach oraz ich ewidencjonowania.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Zgodnie z Art. 4 *Ustawy* ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, zgodnie z Art. 5 *Ustawy* w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W kompetencji samorządu gminnego znajdują się zarówno działania odnoszące się do ochrony zabytków, jak i dotyczące opieki nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów oraz historycznych obszarów, których gmina jest właścicielem.

Ponadto ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz określa przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

Formami ochrony zabytków, zgodnie z Art. 7 *Ustawy* są:

- wpis do rejestru zabytków;
 - wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
 - uznanie za pomnik historii;
 - utworzenie parku kulturowego;
-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wymienione wyżej formy ochrony: park kulturowy oraz ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego znajdują się w kompetencjach samorządów gminnych. Osobnym zagadnieniem jest gminna ewidencja zabytków, będąca również pewną formą ochrony zabytków. Jest to kolejna prerogatywa gminy, polegająca na sprawowaniu ochrony na samorządowym szczeblu lokalnym. Zgodnie z Art. 22 p. 4,5 *Ustawy* w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa określa również obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (Art. 22. p. 4);
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (Art. 87);
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (Art. 18 i 19);

sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 *Ustawy* dotyczące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Jeśli gmina jest w posiadaniu gminnego programu opieki nad zabytkami, wskazania tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Szczegółowo określone obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem zapisane są w *Ustawie* w art.: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72.

Należy też wskazać, iż Art. 81.1 *Ustawy* daje samorządom wszystkich szczebli możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

3.3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56)

Szereg szczegółowych ustaleń i rozwiązań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, określonych jest w aktach wykonawczych do *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. W kontekście zadań samorządu gminy należy zwrócić uwagę na *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków*,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

*krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, które określa obowiązujące zasady prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z § 18. Rozporządzenia, wójt gminy włącza kartę adresową zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków do gminnej ewidencji zabytków. W przypadku zabytku nieruchomego innego niż zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, włącza kartę adresową tego zabytku do gminnej ewidencji zabytków po osiągnięciu porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, co do zasadności ujęcia tego zabytku w gminnej ewidencji zabytków oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich. Ponadto w powyższym przypadku Wójt powinien uwzględniać zapisy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dn. 11 maja 2023 r. (Sygn. Akt P 12/18) w sprawie *Ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków.**

W odniesieniu do zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych, lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym, zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej. Ponadto nowo wykonywane karty adresowe zabytku zawierać muszą nowe elementy, m.in. określenie wartości zabytku.

3.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40)

W kontekście realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Mirzec istotną rolę pełni również *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*. Określa ona zasady funkcjonowania administracji lokalnej, czyli podmiotu bezpośrednio odpowiedzialnego za dany obszar. W Art. 7.1 *Ustawy* znaleźć można kwestie odnoszące się do ochrony zabytków, a dotyczące:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- turystyki;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy;
- tworzenia warunków do wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów działalności pożytku publicznego i wolontariatu.

3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz w odniesieniu do obiektów w gminnej ewidencji zabytków. W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno - budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9).

Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu u tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2). W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

3.6. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977)

Ustawa definiuje zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposób postępowania w przypadkach gdy mamy do czynienia z przeznaczaniem terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy.

Zgodnie z Art. 13b, punkt 3) litera j), w planie ogólnym (zastępującym dotychczasowe *studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* - por. Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 1688)) należy uwzględnić zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951 i 1688), lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

Obowiązkowe jest określanie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego m.in. zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, zasady ochrony środowiska, przyrody

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

i krajobrazu, zasady kształtowania krajobrazu, zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 2, 3, 3a i 4). Zgodnie z ustawą wymagane jest uzgodnienie projektu mpzp z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 17 ust. 6 pkt b).

W przypadku gdy brak jest miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przy czym:

- lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy (art. 4 ust. 2 pkt 2).

3.7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344)

Ustawa określa zasady gospodarowania nieruchomościami stanowiącymi własność Skarbu Państwa oraz własność jednostek samorządu terytorialnego; podziału nieruchomości; scalania i podziału nieruchomości; pierwokupu nieruchomości; wywłaszczania nieruchomości i zwrotu wywłaszczonych nieruchomości; udziału w kosztach budowy urządzeń infrastruktury technicznej; wyceny nieruchomości; działalności zawodowej, której przedmiotem jest gospodarowanie nieruchomościami. Wśród zapisów dotyczących obiektów zabytkowych należy przywołać art. 13 ust. 4 Ustawy, który określa, iż sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Natomiast zgodnie z art. 13 ust. 5 Ustawy sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. W art. 29 ust. 2 wskazano: jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Relacje gminnego programu z międzynarodowymi dokumentami doktrynalnymi

Istnieje wiele dokumentów doktrynalnych o charakterze międzynarodowym, które określają wartość dziedzictwa kulturowego i zasady jego ochrony. Zgodnie z zapisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej umowy te, ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego. Oznacza to, że obowiązek ich przestrzegania dotyczy organów administracji publicznej oraz obywateli. Do najważniejszych z nich w kontekście gminnego programu opieki nad zabytkami należą:

- Karta Ateńska z 1931 roku - Postanowienia konferencji w Atenach w 1931 roku;
- Karta Wenecka z 1964 roku (II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji, 1964 r.);
- Karta Florencka - Międzynarodowa Karta Ogrodów IFLA - ICOMOS (Międzynarodowy Komitet ICOMOS- IFLA ds. Ogrodów Historycznych, Florencja 1981);
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (Konferencja Generalna UNESCO, Paryż 1972 r., Dz.U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190) ratyfikowana przez Polskę w 1976r.;
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Rada Europy, Grenada, 1985 r.);
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (UNESCO, 2003 r.; Dz.U. z 2011 r., Nr 172, poz. 1018) przyjęta w 2003 r., ratyfikowana przez Polskę w 2011 r.;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (UNESCO, Paryż 2005 r.; Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585) ratyfikowana przez Polskę w 2007 r.;
- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Rada Europy, La Valetta, 1992 r.);
- Dokument z Nara o autentyzmie (Konferencja na temat autentyzmu, Nara 1994);
- Międzynarodowa Karta Turystyki Kulturowej (Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Meksyk 1999);
- Europejska Konwencja Krajobrazowa (Rada Europy, Florencja, 2000 r.);
- Deklaracja w sprawie zachowania GENIUS LOCI (Ducha Miejsca) (Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Quebec, 2008);
- Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego Krajobrazu Miejskiego (Konferencja Generalna UNESCO, Paryż 2011 r.).

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz relacje gminnego programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym

Ustalenia GPOnZ są zgodne z polityką państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się program sporządzane są na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Obejmują między innymi strategie, studia i programy, które poruszają problematykę ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Program jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami które wymienione są w następujących dokumentach:

4.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (M.P. 2022 poz. 998)

Krajowy Program Ochrony Zabytków to dokument strategiczny uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840). Dokument ten określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest tylko jednym ze szczebli zarządzania strategicznego ochroną i opieką nad zabytkami w Polsce opisanym w ustawie. Analogiczne dokumenty powstają także na poziomie wojewódzkim, powiatowym i gminnym¹.

Aktualną wersję Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 opracowano w oparciu o wnioski z realizacji Programu 2014–2017, z uwzględnieniem zmian systemu ochrony zabytków wprowadzonych *Ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw*.

Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 było *stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*², realizowanych przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania³:

- Cel szczegółowy 1: *Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego*
 - Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym,
 - Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.
- Cel szczegółowy 2: *Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami*
 - Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
 - Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;
- Cel szczegółowy 3: *Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa*
 - Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
 - Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

¹ Szczepańska A., *Czym jest Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami?*, wyd. Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2019; https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/czym-jest-krajowy-program-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami/ [dostęp 05.06.2023]

² *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019–2022*, Warszawa 2019, Załącznik do uchwały nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (poz. 808), s. 8.; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000998/O/M20220998.pdf> [dostęp 02.06.2023]

³ *Ibidem*, s. 9-14.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

4.2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020” i Program „Ochrona Zabytków”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*⁴ określają ogólne założenia polityki państwa w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego. Dokumenty te wskazują ogólne ramy opieki w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa.

Strategia zakresem obejmuje teren całego kraju, określając jednocześnie spójne działania realizowane w poszczególnych regionach. Jej celem jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami cząstkowymi są⁵:

- Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury;
- Wzrost udziału kultury w PKB;
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
- Wzrost uczestnictwa w kulturze;
- Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych;
- Efektywna promocja twórczości;
- Promocja polskiej kultury za granicą;
- Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem;

⁴ *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*); [http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2013_\(2004\).pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2013_(2004).pdf) [dostęp 02.06.2023]

[http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_\(2005\).pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_(2005).pdf) [dostęp 02.06.2023]

⁵ *Ibidem*, s. 74-75.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury uwzględniono fakt, iż współczesna ochrona zabytków powinna łączyć kulturę z rozwojem gospodarczym i dochodami danych regionów. Rozwój tzw. przemysłów kultury tworzy *sektor generujący dochody, nowe miejsca pracy, jest też czynnikiem zwiększającym atrakcyjność lokalizacyjną regionów dla inwestorów i mieszkańców*⁶.

Podstawowymi narzędziami wdrażania powyższych strategii są *Narodowe Programy Kultury*. W ich ramach wyznaczono pięć kluczowych obszarów kultury, w tym dla ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2013”* za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych. Cele cząstkowe programu to⁷:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków;
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego;
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej;

⁶ *Ibidem*, s. 5.

⁷ *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2013”*, Warszawa 2004, https://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/NPK_Zabytki.pdf [dostęp 03.06.2023], s. 47.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Realizację powyższych celów podjęto w ramach poniższych priorytetów i działań:

- Priorytet *„Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe”* z działaniami:
 - Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
 - Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
 - Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- Priorytet *Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego z działaniami:*
 - Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przez nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadziło programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest, ogłaszany decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wraz z alokacją finansową na dany rok budżetowy, *Program „Ochrona Zabytków”*, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne⁸.

⁸ Program „Ochrona Zabytków” na rok 2023, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow5> [dostęp 02.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

4.2.3. Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 jako dokument wizyjny oraz Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa

Obecnie największe zagrożenie dla prowadzenia spójnej gospodarki przestrzennej w kraju stanowi brak strategicznego dokumentu określającego organizację przestrzenną państwa. Do niedawna była nim obowiązująca od 2011 r. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*⁹, zlikwidowana na mocy przyjętej w 2020 r. nowelizacji *Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*¹⁰.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 zawierała wszystkie ważne elementy definiujące problemy polskiego systemu gospodarowania przestrzenią oraz przyszłe kierunki dla polityki przestrzennej państwa, w tym uwarunkowania wynikające z ochrony dziedzictwa kulturowego.

W miejsce uchylonej *Koncepcji* ustawodawca planuje powstanie nowego, zintegrowanego dokumentu wizyjnego pn. *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*¹¹. Jako jego główne cele wskazuje się:

- identyfikację kluczowych światowych i krajowych trendów kształtujących przyszłość w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej;
- wskazywanie zestawu najważniejszych wyzwań rozwojowych, z jakimi mierzy i mierzyć się będzie Polska;
- formułowanie możliwych scenariuszy rozwojowych;
- rekomendowanie strategicznych wyborów w ramach polityk publicznych w perspektywie roku 2050.

Aktualny nieuregulowany prawnie stan jest niekorzystny, ponieważ sprzyja stosowaniu krótkookresowych, przyczynkowych działań, wyznaczanych przez interesy doraźne. Brak dokumentu o charakterze krajowym skutkuje tym, iż polska przestrzeń nie jest chroniona przed, nie zawsze merytorycznie, dopracowanymi projektami inwestycyjnymi.

⁹ Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (M.P. 2012 poz. 252), uchylony 13.11.2020; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp20120000252> [dostęp 04.06.2023].

¹⁰ Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1378); <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200001378> [dostęp 17.11.2022]

¹¹ *Czym jest Koncepcja Rozwoju Kraju 2050?*, <https://krk2050.pl/krk2050/> [dostęp 07.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

W celu wsparcia działań władz publicznych (centralnych oraz samorządowych) Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN opracował dokument *Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa*¹². Proponuje się w nim zmiany struktury przestrzennej kraju, również w sferze kulturowej (twórczość, sektor kultury i materialne dziedzictwo). Zgodnie z zaleceniami w kształtowaniu przez sektor kultury dynamiki zmian struktury przestrzennej ważne jest sprzężenie ze sobą i uspoźnienie dwóch typów cyklu kulturalnego¹³:

- makrokulturalny - zawiera takie fazy jak edukacja talentów twórczych i uaktywnienie kapitałów środowisk twórczych oraz udostępnianie dóbr i usług kulturowych;
- mikrokulturalny - składa się on z dwóch procesów, pierwszym jest zagnieżdżanie i zakorzenianie artystycznych i kulturalnych start-upów oraz drugi – klastering i sieciowanie aktywności artystycznej i kulturalnej z wykorzystaniem nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN wskazuje na konieczność wzmocnienia dwóch tendencji: ekonomizacji kultury i kulturyzacji aktywności biznesowych.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2013-2016 (z kontynuacją na lata kolejne)

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest najważniejszym dokumentem strategicznym, który określa politykę samorządu województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Charakteryzuje on zasób dziedzictwa kulturowego z terenu całego województwa, opisuje formy ochrony oraz liczebność poszczególnych zasobów.

¹² Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, *Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa Dokument opracowany na potrzeby Stanowiska Prezydium Polskiej Akademii Nauk w sprawie polityki przestrzennej państwa i planowania przestrzennego na poziomie kraju*, Warszawa, sierpień 2022; <https://pan.pl/pliki/pzk.pdf> [dostęp 07.06.2023]

¹³ *Ibidem*, s. 14-15.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Program zakłada, że działania i zadania w zakresie ochrony zabytków mają być realizowane przy zaangażowaniu wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, instytucji działających w tej sferze i zainteresowanych środowisk. Wiele działań skierowanych jest wprost do jednostek samorządu terytorialnego. Z tego powodu prezentacja założeń programu wojewódzkiego jest ważna w kontekście formułowania zarówno programu powiatowego, jak i gminnego. Wskazane na poziomie wojewódzkim cele są istotnym punktem odniesienia dla gminnego programu opieki nad zabytkami, który powinien je uszczegółowić i dopasować do zasobów dziedzictwa przynależnych do gminy.

Ostatni uchwalony Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego został opracowany na lata 2013-2016¹⁴. W chwili obecnej trwają prace nad opracowaniem kolejnego programu. Aktualny Program za cel generalny wskazuje „*Ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego*”. Dookreślają go cele szczegółowe oraz kierunki działań:

- Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego

Kierunki działań:

- Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych;
- Ochrona zabytków ruchomych;
- Ochrona zabytków nieruchomych;
- Ochrona zabytków archeologicznych;
- Ochrona zabytkowych układów architektonicznych;
- Stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

- Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

- Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa;
- Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego;

¹⁴ Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego na lata 2013- 2016, Uchwała nr XXIX/524/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 marca 2013 r., <http://edziennik.kielce.uw.gov.pl/legalact/2013/1691/> [dostęp 10.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

- Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej

Kierunki działań

- Kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego;
- Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Program zawiera ogólną charakterystykę zabytków z terenu województwa świętokrzyskiego oraz cele, które wskazuje jako priorytetowe do realizacji przez organy decyzyjne na poziomie województwa.

Głównym jego zamierzeniem było określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Świętokrzyskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego województwa. Przedstawione cele programu wynikają z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków, są zgodne ze strategią rozwoju województwa oraz strategicznymi dokumentami krajowymi.

4.3.2. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Starachowickiego

Na chwilę obecną powiat starachowicki nie posiada opracowanego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

4.3.3. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Strategia stanowi odpowiedź władz regionu na nowe uwarunkowania oraz globalne i wewnętrzne wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim. Przedstawia spójny plan działania w perspektywie najbliższych dziesięciu lat oraz propozycję współpracy skierowaną do wszystkich podmiotów zainteresowanych rozwijaniem potencjału społeczno-gospodarczego regionu świętokrzyskiego¹⁵.

¹⁵ *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+*, uchwała nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021 roku;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa, wśród nich zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego, uwzględniając potrzeby przyszłych pokoleń. Ustalenia te są podstawą do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

W dokumencie opisane zostały trzy cele strategiczne uszczegółowione poprzez cele operacyjne oraz jeden cel horyzontalny.

W kontekście dziedzictwa kulturowego najważniejsze są wskazane poniżej kluczowe kierunki działań:

- Cel strategiczny 1: *Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie*
 - Cel operacyjny 1.3: *Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu:*
 - Kierunek 1.3.3: Wzrost potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki prozdrowotnej.

Kierunek ten zakłada stworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych. W pierwszym rzędzie dotyczy to bogactwa środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego. Działania te powinny wzmacniać obszary o największym potencjale rozwojowym, na których skumulowane są najważniejsze i kluczowe zasoby i walory przyrodnicze i kulturowe. Pozwoli to na zbudowanie ich rzeczywistej przewagi konkurencyjnej i uczynienie je silnym kołem zamachowym dla rozwoju turystyki w całym województwie

- Cel strategiczny 3:
 - Cel operacyjny 3.1: Silny kapitał społeczny w regionie
 - Kierunek 3.1.4: Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

W ramach tego kierunku przewiduje się wsparcie na rzecz działań pozwalających ugruntować i zwiększać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe, m.in. poprzez wsparcie mieszkańców w realizacji przedsięwzięć wynikających z dokumentów strategicznych

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

4.3.4. Strategia Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014-2020 oraz Aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014 – 2023

Dokument pn. Aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014-2023¹⁶ jest kontynuacją Strategii Rozwoju Gospodarczego Powiatu Starachowickiego¹⁷, której realizację planowano zakończyć w 2020 roku. Ponieważ część zadań przewidzianych do wykonania do 2020 r. nie została w pełni zrealizowana, a zapisana w niej misja rozwoju i cele strategiczne pozostają nadal ważne dla rozwoju powiatu, dokument ten poddano jedynie aktualizacji modyfikując nieco niektóre cele operacyjne i zadania.

W kontekście zabytków i dziedzictwa kulturowego najważniejszy jest zaktualizowany cel strategiczny nr 4 wskazujący na podniesienie atrakcyjności turystycznej powiatu starachowickiego. Wśród poszczególnych celów operacyjnych i zadań odnoszą w kontekście Gminy Mirzec należy przywołać:

Cel operacyjny 4.1 Realizacja projektu edukacyjnego „Żelazna Dolina ” udostępniającego atrakcje przyrodnicze i historyczne północnej części województwa świętokrzyskiego;

Cel operacyjny 4.3. Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej z udziałem samorządów, instytucji kultury, organizacji społecznych i przedsiębiorców.

4.3.5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został uchwalony w 2014 roku¹⁸. W kontekście dziedzictwa kulturowego wskazano, iż *województwo świętokrzyskie posiada specyficzne zasoby dziedzictwa kulturowego, ściśle związane z historią Polski i polskiej państwowości, począwszy od czasów najdawniejszych. Znajdują się tu powszechnie znane i unikatowe zabytki, które są niezwykle cenne z punktu widzenia dorobku kulturowego kraju, niejednokrotnie rzadkie, a nawet niespotykane w Europie.*

¹⁶ Aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014-2023.; <https://bip.powiat.starachowice.pl/ps/programy/aktualizacja-strategii/projekt-dokumentu-pn-aktualiza/24129,Projekt-dokumentu-pn-Aktualizacja-Strategii-Rozwoju-Powiatu-Starachowickiego-na-.html> [dostęp 03.06.2023]

¹⁷Strategia Rozwoju Powiatu Starachowickiego na lata 2014-2020; http://archiwum.bip.powiat.starachowice.pl/upload/doc/25126_20150408_100359.pdf [dostęp 03.06.2023]

¹⁸ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego*, uchwała nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014 r.; <https://bip.sejmik.kielce.pl/231-departament-nieruchomosci-geodezji-i-planowania-przestrzennego.html> [dostęp 04.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Znaczna część tych zasobów pozostaje jednak poza szerszym dostępem, jest zaniedbana pod względem ochrony i promocji, często nie w pełni zachowana i wymagająca gruntownej restauracji. Nie wszystkie zabytki są dostatecznie rozpoznane i udokumentowane. Stan ten jest wynikiem wieloletnich zaniedbań finansowych oraz braku rozwiązań systemowych umożliwiających pełne włączenie się w proces ochrony, władz samorządowych i partnerów prywatnych. Zbyt niskie jest również zaangażowanie społeczeństwa w odnowę i wykorzystanie przestrzeni kulturowej do celów rozwoju lokalnego¹⁹.

Wśród priorytetów w zagospodarowaniu przestrzennym wyszczególniono zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego:

- szersze udostępnienie atrakcji kulturowych i przyrodniczych;
- wprowadzenie nowych, innowacyjnych produktów turystycznych, zwiększających konkurencyjność tego rejonu;
- wzmożona ochrona krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem architektury regionalnej;
- (przestrzeganie ustalonych kryteriów i zasad budownictwa regionalnego oraz zakaz zabudowy na terenach eksponowanych krajobrazowo) wyznaczanie punktów i ciągów widokowych;

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Mirzec na lata 2021-2030+

Strategia Rozwoju Gminy Mirzec na lata 2021-2030+ ²⁰ jest niezbędnym dokumentem określającym kierunki rozwoju jak również nadaje kształt przyszłej wizji gminy Mirzec,

¹⁹ *Ibidem*, s. 103.

²⁰ *Strategia Rozwoju Gminy Mirzec na lata 2021-2030+*, uchwała nr LII/370/2022 Rady Gminy Mirzec z dnia 26 sierpnia 2022 r.;

https://ugmirzec.sisco.info/zalaczniki/2370/Strategia_aktualna_04-01-2023_12-53-49.pdf [dostęp 05.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

umożliwia tworzenie warunków do rozwijania nowej świadomości i aktywności społecznej. Strategia oparta na spójności różnych polityk pozwoli na skuteczniejsze pozyskiwanie środków oraz wdrażanie funduszy europejskich w nowej perspektywie finansowej. W związku z powyższym celem głównym Strategii jest: *Wzrost konkurencyjności gminy na tle regionu, przy jednoczesnym zachowaniu szerokiego wsparcia dla mieszkańców oraz społeczności napływowej poprzez rozwój społeczny, przestrzenny oraz środowiskowy, w szczególności w zakresie infrastruktury technicznej, atrakcyjnej sfery zurbanizowanej oraz ochrony istniejących zasobów środowiska przyrodniczego.*

Wśród celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań wskazano elementy związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy.

Strategiczny cel nr 1. *Poprawa jakości życia mieszkańców***Cel operacyjny nr 1.2 *Zwiększenie dostępności do kultury, sportu i rekreacji***

Kierunek działań nr 1.2.6 *Promowanie kultury i sportu poprzez zachęcania mieszkańców gminy w tym zakresie*

Kierunek działań nr 1.2.7 *Wspieranie dostępności oraz atrakcyjności organizowanych działań kulturalnych z uwzględnieniem potrzeb i oczekiwań poszczególnych grup społecznych*

Strategiczny cel nr 3. *Dbłość o środowisko naturalne z zachowaniem ładu przestrzennego***Cel operacyjny nr 3.6 *Dbłość o istniejące dziedzictwo kulturowe***

Kierunek działań nr 3.6.1 *Pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków*

Kierunek działań nr 3.6.2 *Informowanie innych właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków*

Kierunek działań 3.6.3 *Sprawowanie opieki nad miejscami pamięci narodowej, w tym mogiłami i grobami wojennymi*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec

*Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec*²¹ jest dokumentem określającym główne cele i zasady rozwoju zagospodarowania przestrzeni. Zagospodarowanie terenów odbywać się może w oparciu o wiele miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z tego też powodu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy powinno być podstawą koordynacji całego procesu planistycznego w gminie.

Na dzień tworzenia niniejszego *Programu* weszła w życie nowelizacja ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z nowelizacją dotychczasowe Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ma zostać zastąpione przez nowe narzędzie planistyczne - plan ogólny. Jego postanowienia będą wiążące przy ustalaniu planów miejscowych oraz przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy. Będzie uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy, z wyłączeniem terenów zamkniętych.

Wejście w życie planu ogólnego nie spowoduje utraty mocy obowiązujących dotychczasowych planów miejscowych. Z kolei studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin pozostają w mocy po wejściu w życie ustawy, do czasu uchwalenia planu ogólnego, jednak nie dłużej niż do końca 2025 r.

W aktualnie obowiązującym *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec* w części dotyczącej dziedzictwa kulturowego określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego. W celu zachowania spójności, zasady te zostały w całości przytoczone w niniejszym opracowaniu.

- dla obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Ochrona ta winna być każdorazowo uwzględniana w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i innych dokumentach dotyczących polityki przestrzennej gminy. Obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków winny być bezwzględnie zachowane, a ich ochrona polegać powinna na utrzymaniu ich i wykorzystaniu na współczesne potrzeby, w drodze:

²¹ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec*, uchwała nr V/39/2019 Rady Gminy Mirzec z dnia 31 stycznia 2019 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mirzec; <https://ugmirzec.sisco.info/?id=1259> [dostęp 08.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- działań zabezpieczających - rewaloryzacji (konserwacji lub restauracji);
- adaptacji i modernizacji obiektów, w celu dostosowania ich do współczesnych potrzeb i standardów;
- zagospodarowania otoczenia tych obiektów, z zastosowaniem zieleni, z zapewnieniem właściwego ich wyeksponowania.

- dla obszarów i obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Ochrona obszarów i obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Mirzec, jaką zapewniają obowiązujące przepisy prawa, winna być każdorazowo uwzględniana w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i innych dokumentach dotyczących polityki przestrzennej gminy. Obiekty i obszary wpisane do gminnej ewidencji zabytków winny być zachowane, a ponadto w większości objęte działaniami rewaloryzacyjnymi i konserwatorskimi.

- dla zabytków archeologicznych i strefy ochrony archeologicznej

W Studium postuluje się, aby tereny, na których występują stanowiska archeologiczne pozostawiane były, jako wolne od zabudowy. Postulat ten nie dotyczy terenów już zabudowanych i terenów, które winny zostać zabudowane ze względu na właściwe kształtowanie układu przestrzennego miejscowości. Obszary występowania stanowisk archeologicznych winny być zagospodarowane zielenią. Mimo, iż ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dopuszcza inwestycje na tych obszarach (pod warunkiem poprzedzenia ich badaniami archeologicznymi), to jednak najwłaściwszą formą ochrony zabytków archeologicznych jest pozostawienie ich w miejscu występowania.

W tym też celu wyznacza się kierunki polityki przestrzennej dotyczącej stanowisk archeologicznych:

- zachowanie i właściwe ich utrzymanie wraz z zachowaniem form krajobrazowych oraz ukształtowania terenu;
 - uczytelnienie i ekspozycja w krajobrazie gminy, ze szczególnym wskazaniem na obszary związane z górnictwem przeszłością terenu;
-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- prace ziemne należy poprzedzić uzyskaniem pozwolenia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w zakresie ochrony zabytków archeologicznych;
- w trakcie prowadzenia prac ziemnych (w tym także na terenach upraw polowych, budowie dróg, uzbrojenia komunalnego, obiektów kubaturowych itp.) przypadkowe odkrycia obiektów archeologicznych - zgodnie z przepisami odrębnymi należy zabezpieczyć, a fakt ten zgłosić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W celu realizacji polityki przestrzennej w zakresie ochrony wartości kulturowych, wskazuje się na potrzebę:

- opracowania konserwatorskiego programu ratowania zagrożonych obiektów zabytkowych, wraz z utworzeniem systemu ulg i preferencji dla właścicieli i użytkowników obiektów stanowiących dobra kultury;
- podjęcia opracowań planistycznych i projektowych dotyczących podnoszenia wartości kulturowych zdegradowanych obszarów i dysharmonijnych obiektów;
- ochronę i zachowanie obszarów (śladów / pozostałości) starożytnego górnictwa i hutnictwa w miejscowościach: Małyszyn, Ostrożanka, Tychów Stary, Tychów Nowy oraz Mirzec.

5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Mirzec

Prawną formą ochrony zabytków, której stanowienie znajduje się w kompetencji gminy są ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określa zabytki, których ochrona musi być uwzględniona w MPZP. Są to w szczególności zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie, inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków oraz parki kulturowe. Istotne znaczenie ma zawarty w *Ustawie* zapis o możliwości wyznaczania w MPZP stref ochrony konserwatorskiej obejmujących obszary, na których

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

wprowadza się konieczne dla ochrony ograniczenia, zakazy i nakazy²². Projekty i zmiany MPZP podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gmina Mirzec posiada uchwalony w 2010 oraz zmieniony w 2023 roku miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Mirzec, obejmujący obszar funkcjonalny A²³ tj. sołectwa: Gadka, Jagodne, Małyszyn, Mirzec I, Mirzec II, Osiny, Ostrożankę, Trębowiec, Tychów Nowy, Tychów Stary. W planach uchwalone zostały zasady związane z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego, przywołane poniżej w całości:

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

- Kapliczki św. Jana Nepomucena w Mircu, - drewniana, XIX wiek, gruntownie przebudowana w 1980 r. - nr rejestru 822;
- Kościoła pod wez. św. Leonarda w Mircu - murowany, XIX w. budowa ok. 1844-1850 r. – nr rejestru 183;

ustala się, iż:

- na wszelkie prace wykonywane w wyżej wymienionych obiektach i ich otoczeniu wymagane jest uzgodnienie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- sprawowanie opieki nad zabytkiem oraz jego otoczeniem musi umożliwiać prowadzenie badań architektonicznych, konserwatorskich i restauratorskich;
- w otoczeniu zabytków nowa zabudowa gabarytami i sposobem kształtowania powinna nawiązywać do miejscowej tradycji architektonicznej;
- zagospodarowanie otoczenia tych obiektów należy kształtować z zapewnieniem ich właściwego wyeksponowania oraz z zastosowaniem zieleni komponowanej.

Dla obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, ustala się, iż:

- na wszelkie prace wykonywane w wyżej wymienionych obiektach i ich otoczeniu wymagane jest uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

²² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840), art., 19.

²³ Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Mirzec z 2010 r.

https://ugmirzec.sisco.info/zalaczniki/391/TEKST_UCHWALY_-_MIRZEC.pdf [dostęp 20.05.2023]

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Mirzec z 2023 r. - zmiana

<https://mirzec.pl/miejscowy-plan-zagospodarowania-przestrzennego/> [dostęp 01.08.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- sprawowanie opieki nad zabytkiem oraz jego otoczeniem musi umożliwiać prowadzenie badań architektonicznych, konserwatorskich i restauratorskich;
- nowa zabudowa w otoczeniu zabytku gabarytami i sposobem kształtowania nie może dominować nad zabudową historyczną i powinna nawiązywać do niej formą i skalą, czerpać z miejscowej tradycji architektonicznej;
- wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące związki przestrzenne i funkcjonalne.

Dla ustalonej strefy ochrony konserwatorskiej K obejmującej:

- zespół kościoła parafialnego w Mircu (Kościół Rzymskokatolicki Pw. Św. Leonarda);
- pozostałości zespołu Dworku Modrzewiowego w Mircu

ustala się zasady ochrony obiektów zabytkowych poprzez:

- zachowanie i utrzymanie zabudowy o wartości historycznej i kulturowej;
- utrzymanie historycznej kompozycji obiektów z ograniczeniem dopuszczalnych przekształceń;
- w przypadku działań zabezpieczających – rewaloryzacji (konserwacji lub rekonstrukcji) wymaga się dostosowania nowych elementów do istniejącej kompozycji a także nawiązanie w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji obiektów.

Dla ustalonej strefy ochrony ekspozycji E obiektów zabytkowych, obejmującej teren Szkoły Podstawowej w Mircu II wraz z zagospodarowaniem, terenami zielonymi i stawem, budynkiem Urzędu Gminy wraz z zagospodarowaniem, zespół kościoła parafialnego w Mircu (Kościół Rzymskokatolicki pw. św. Leonarda) ustala się następujące zasady kształtowania przestrzeni w strefie ekspozycji:

- ochronę ekspozycji wzgórza kościelnego od strony drogi wojewódzkiej nr 744 (1KDG), ulicy Modrzewiowej oraz od strony Mirca Starego;
- kształtowanie zabudowy w obrębie strefy i bezpośrednio przy jej granicach (pod względem gabarytów, intensywności i formy) w sposób umożliwiający wyeksponowanie wzgórza kościelnego;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- prowadzenie wszelkiej działalności inwestycyjnej w obrębie strefy z uwzględnieniem istniejących związków przestrzennych;
- zakaz sytuowania urządzeń reklamowych.

Zabudowę i szczegółowy sposób zagospodarowania w projektach realizacyjnych dla obszarów położonych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej oraz strefy ekspozycji obiektów zabytkowych należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustala się zasady ochrony walorów krajobrazu kulturowego poprzez:

- ochronę terenu przed nadmiernym zainwestowaniem i penetracją;
- ograniczenie różnorodności form zabudowy oraz wysokości zabudowy na rzecz zharmonizowania z zabudową istniejącą;
- nawiązanie układu nowej zabudowy do układu urbanistycznego poszczególnych miejscowości;
- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania wsi;
- dostosowania nowej zabudowy do historycznego układu przestrzennego;
- ochronę ciągów, punktów i przedpoli widokowych;
- niezabudowywanie eksponowanych widokowo dominant krajobrazowych terenu;
- ograniczenie do niezbędnego minimum prac ziemnych zmieniających naturalne ukształtowanie terenu; dopuszczalne, maksymalne przekształcenie terenu określa się od 1,5 m do + 1,5 m;
- ochronę roślinności porastającej skarpy dolinek rzecznych.

Ustala się zachowanie i ochronę obiektów wpisanych do ewidencji zabytków stanowisk archeologicznych.

Ustala się zachowanie i ochronę stanowisk archeologicznych podlegających ochronie archeologicznej biernej, w granicach wyznaczonych na rysunku planu stref ochrony archeologicznej, według poniższych zasad:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- na etapie realizacji inwestycji związanych z pracami ziemnymi w strefach ochrony archeologicznej obowiązuje uzgadnianie wszelkiej działalności inwestycyjnej z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- w trakcie prowadzenia prac ziemnych (w tym także na terenach upraw polowych, budowie dróg, uzbrojenia komunalnego, obiektów kubaturowych itp.) przypadkowe odkrycia obiektów archeologicznych – zgodnie z przepisami odrębnymi należy zabezpieczyć, a fakt ten zgłosić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- w strefie ochrony archeologicznej obowiązuje zakaz dewastacji terenu poprzez wybiórkę piasku i wszelkie zmiany w ukształtowaniu terenu;
- prace ziemne należy poprzedzić uzyskaniem pozwolenia w zakresie ochrony zabytków archeologicznych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustala się ochronę i zachowanie obszarów (śladów - pozostałości) starożytnego górnictwa i hutnictwa poprzez wyznaczenie na rysunku planu stref ochrony archeologicznej obszarów starożytnego górnictwa i hutnictwa w sołectwach: Małyszyn, Ostrożanka, Tychów Stary, Tychów Nowy, Mirzec I i Mirzec II; na obszarach, o których mowa powyżej obowiązuje:

- w trakcie prowadzenia prac ziemnych (w tym także na terenach upraw polowych, budowie dróg, uzbrojenia komunalnego, obiektów kubaturowych itp.) przypadkowe odkrycia obiektów archeologicznych – zgodnie z przepisami szczególnymi należy zabezpieczyć a fakt ten zgłosić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- zakaz dewastacji terenu poprzez wybiórkę piasku i zmiany w ukształtowaniu terenu;
- w przypadku realizacji inwestycji kolidujących z istnieniem śladów starożytnego górnictwa i hutnictwa, muszą one być poddane badaniom sondażowym i ratowniczym.

5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Mirzec na lata 2016-2023

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Mirzec na lata 2016-2023²⁴ jest dokumentem, który umożliwia kompleksową i skoordynowaną reakcję Gminy na sytuację kryzysową w obszarach

²⁴Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Mirzec na lata 2016-2023, uchwała nr X/74/2019 z dnia 26 kwietnia 2019 roku, https://ugmirzec.sisco.info/zalaczniki/1950/Uchwala_Nr_74_30-04-2019_14-14-27.pdf [dostęp 28.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

zdegradowanych wskazanych do rewitalizacji, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki. W Programie określono główną wizję: *Ożywienie kryzysowego obszaru, połączone z podniesieniem atrakcyjności przestrzeni wiejskiej dla turystów i inwestorów, wsparte rozwojem lokalnej przedsiębiorczości, polepszeniem jakości usług publicznych i społecznych oraz odnową obiektów pełniących funkcje użyteczności publicznej w kierunku wzrostu poziomu życia mieszkańców.*

W kontekście zabytków i dziedzictwa kulturowego należy przywołać:

Cel szczegółowy 1: *Mirzec zostaje najchętniej odwiedzaną przez turystów gminą powiatu starachowickiego wraz z kierunkiem działań służącym realizacji celów: Ochrona i konserwacja zabytków na podobszarach rewitalizacji.*

W tym celu wśród przedsięwzięć rewitalizujących uzupełniających założono realizację projektu o szacunkowej wartości 1 000 000 zł zakładającego, iż minimum 4 obiekty zabytkowe zostaną odrestaurowane w okresie realizacji Programu. Wśród nich wymieniono:

- Cmentarz (parafialny), teren w granicach ogrodzenia
- Cmentarz (parafialny stary), teren w granicach ogrodzenia
- Kapliczka św. Jana Nepomucena, drewniana, XX w.
- Kapliczka przy drodze do Tychowa, murowana, 1859 r.
- Kuźnia (Mirzec 39), drewniana, ok.1930 r.
- Kuźnia (Mirzec 42), drewniana, ok.1930 r.
- Szkoła, murowana, 1938-1939r.
- Urząd Gminy, murowany, arch. M. Niedzielski, 1922 r.
- Zespół dworku:
 - Willa, drewniana, II połowa XIX w. (na fundamentach dworu z XIX w.)
 - Spichlerz, murowany, przebudowany, obecnie magazyn, 1 połowa XIX w.
- Park (pozostałości), XIX w.
- Zespół Kościoła Parafialnego P.W. św. Leonarda
 - Dzwonnica, murowana, ok. 1850r.
 - Kościół, murowany, 1844-1850r.
 - Ogrodzenie, murowane, II połowa XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Projekt rewitalizacyjny uzupełniający zakłada inwestycje prywatne i samorządowe w/w budynkach/lokalizacjach. Każdorazowo zakres inwestycji będzie uzgodniony ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

5.1.5. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Mirzec

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Mirzec została przyjęta zarządzeniem nr 0050.86.2019 Wójta Gminy Mirzec z dnia 16 września 2019 r.²⁵

W roku 2022 Gmina Mirzec przystąpiła do działań mających na celu wykonanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków. Wyłączona została karta adresowa piwnicy murowanej w miejscowości Trębowiec Duży nr 45. Obiekt został rozebrany przez właściciela na podstawie błędnej interpretacji decyzji Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W roku 2023 ewidencja została zaktualizowana. Dla poniższych obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków wykonane zostały korekty lokalizacji zgodnie z granicami administracyjnymi miejscowości.

Przeniesiono z wykazu obejmującego Tychów Stary do wykazu obejmującego Mirzec:

- Miejsce Pamięci Narodowej- mogiła partyzantów z 1944 r.- mogiła w głębi lasu przy drodze
- Miejsce Pamięci Narodowej- mogiła ofiar egzekucji w 1943 r.- mogiła na skraju lasu

Przeniesiono z wykazu obejmującego Mirzec do wykazu obejmującego Tychów Stary:

- Kapliczka przy drodze do Tychowa, mur., 1859 r.

W ramach aktualizacji do gminnej ewidencji zabytków do zespołu kościoła w Mircu została również założona karta adresowa cmentarza przykościelnego.

²⁵ Zarządzenie nr 0050.86.2019 Wójta Gminy Mirzec z dnia 16 września 2019 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków https://ugmirzec.sisco.info/zalaczniki/1997/z_86_08-10-2019_11-39-01.pdf [dostęp 02.11.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy**5.2.5 Położenie i zarys historii i rozwoju gminy**

Gmina Mirzec pod względem administracyjnym położona jest w północnej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie starachowickim. Jej północna granica stanowi jednocześnie granicę województwa świętokrzyskiego i mazowieckiego. Gmina sąsiaduje z następującymi gminami: Brody, Iłża - obszar wiejski, Mirów, Skarżysko Kościelne, Starachowice - obszar miejski, Wąchock - obszar miejski, Wierzbica. Położona jest w obrębie Wyżyny Kieleckiej stanowiącej część megaregionu Pozaalpejskiej Europy Środkowej oraz Przedgórze Iłżeckiego będącego częścią ww. wyżyny. Całość obszaru gminy położona jest w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej, a także częściowo w Obszarze Natura 2000 – Uroczyska Lasów Starachowickich. W związku z powyższym, gmina posiada bogate walory krajobrazowe, zachęcające do rozwoju usług wypoczynkowych oraz turystycznych.

Mirzec jest gminą typowo wiejską, obejmującą powierzchnię około 111 km², co stanowi 21,18% powierzchni powiatu starachowickiego. Przeważającą część gminy stanowią użytki rolne. Znaczącą rolę odgrywają także lasy, jak i tereny zurbanizowane, które zlokalizowane są głównie wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych²⁶.

Gmina położona jest na uboczu najważniejszych krajowych szlaków komunikacyjnych. Przez jej teren przebiega natomiast istotny ponadlokalny szlak komunikacyjny - droga wojewódzka nr 744 relacji Radom - Starachowice. Pozostałe powiązania komunikacyjne zapewnia sieć dróg powiatowych i gminnych.

Tereny okolic Skarżyska - Kamiennej od wieków związane były z osadnictwem ludzkim oraz z funkcjonowaniem górnictwa i hutnictwa. Pierwsze ślady znaleźć można na terenie rezerwatu archeologicznego „Rydno”, którego fragment znajduje się również na terenie gminy Mirzec. Najstarsze pozostałości pobytu człowieka na terenie rezerwatu wiąże się z neandertalczykami, twórcami tzw. kultury mustierskiej, która rozwijała się ok. 50 tys. lat temu. Osadnictwo na tych

²⁶ Za: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

terenach w kolejnych wiekach było powiązane z wydobywaniem hematytu. W okolicach wsi Osiny - Mokra Niwa, Tychów Stary, Tychów Nowy i Jagodne w czasie prac archeologicznych zinwentaryzowano szereg pieców dymarskich i żuźla, świadczących o funkcjonowaniu starożytnego hutnictwa i górnictwa, datowanego na pogranicze wczesnego i późnego okresu rzymskiego (od II w p.n.e. do III w n.e.). Pierwsze wzmianki o rozwijającym się na tych terenach przemyśle wydobywczym i hutniczym, znaleźć można w kronikach Jana Długosza i datowane są na lata 1025 - 1030. Eksploatacji rud dokonywano metodą odkrywkową głównie w obrębie „pasa tychowskiego” do lat 40-tych XX wieku. Obecnie widoczne są jeszcze wyrobiska kopalniane.

Najstarsze zapiski na temat gminy Mirzec pochodzą z 1170 roku, w którym to biskup krakowski Gedeon poświęcił mirzecki kościół. Tereny te wraz z lasami świętokrzyskimi należały do Biskupstwa Krakowskiego, a od 1179 roku ziemie mirzeckie weszły w posiadanie cystersów z wąchockiego klasztoru. Jednocześnie w całym rejonie starachowickim rozwijał się przemysł wydobywczy i hutniczy, co potwierdzają liczne dokumenty sięgające XIV wieku, zezwalające na budowanie zakładów przetwarzających rudy żelaza w okolicach Iłży, Starachowic i Wąchocka. Od XV wieku nastąpił znaczący rozwój handlu oraz przemysłu wydobywczego i hutniczego. Rozwój ten możliwy był dzięki znacznym zasobom leśnym, które w tym czasie zaczęto eksploatować na szeroką skalę. W XVIII wieku zakończył się okres systematycznego rozwoju społeczno-gospodarczego na tym terenie, liczba miejscowej ludności uległa prawie podwojeniu. Ostatnia dekada XVIII wieku rozpoczęła okres ponad stuletniej niewoli. W roku 1815 po Kongresie Wiedeńskim tereny gminy znalazły się w Królestwie Polskim podległym Rosji, a w roku 1819 car Aleksander II odebrał majątki wszystkim zakonom w Królestwie. Klasztor dzierżawił swe niedawne jeszcze dobra przez rok. Posiadłości zakonów przekazano na rzecz Skarbu Królestwa Polskiego i utworzono wówczas folwarki, które przekazano w zarządzanie wybranym dzierżawcom nadzorowanym przez naddzierżawcę.

Naddzierżawcą majątku mirzeckiego od 1827 roku został, pochodzący z Łomna, Ludwik Prendowski. W latach 30-tych XIX wieku zbudował w Mircu pierwszy dwór modrzewiowy. Syn Ludwika, Jan, walczył w Powstaniu Styczniowym jako rotmistrz kawalerii w Oddziale Dionizego Czachowskiego. Drugi syn, Józef, organizował pomoc dla powstańców. Dwór w Mircu był ważnym ośrodkiem patriotycznym. Swoją kwaterę miał tutaj Naczelnik Wojskowy i Cywilny

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

województwa krakowskiego i sandomierskiego generał Marian Langiewicz. Ważną rolę odegrała żona Józefa Prendowskiego, Jadwiga, która w czasie Powstania Styczniowego była kurierem powstańczym. Doręczała rozkazy, ulotki, lekarstwa, meldunki i polecenia na terenie całej Guberni Radomskiej.

W 1864 r. po dokonanej parcelacji na mocy uwłaszczeń nadano prawa własności ziemi chłopom i pracownikom folwarcznym. Nierozparcelowaną część majątku mirzeckiego car przekazał na własność generałowi majorowi Konstantemu Eggierowi, którego spadkobiercą został syn Arteniusz Eggier. Nowi właściciele majątku mirzeckiego nigdy nie byli w Mircu, a majątek z czasem zaczął podupadać. Na mocy reformy rolnej w 1921 r. majątek mirzecki został przekazany za niewielką opłatą pracownikom folwarcznym. W okresie międzywojennym, dzięki aktywności władz samorządowych oraz wojewodzie kieleckiemu, doszło również do znaczącego rozwoju gospodarczego Mirca.

Działania wojenne pierwszej i drugiej wojny światowej zostawiły swe ślady na terenie gminy. Dochodziło do licznych walk z okupantem oddziałów Armii Krajowej, Batalionów Chłopskich i Armii Ludowej, lasy natomiast dawały schronienie partyzantom.

Od 1976 roku Gmina Mirzec obejmowała niemal cały obszar obecnej gminy Skarżysko Kościelne, w 1995 oddzieliły się od niej sołectwa: Skarżysko Kościelne, Jagodne, Lipowe Pole Plebańskie, Lipowe Pole Skarbowe, Świerczek i Grzybowa Góra, które utworzyły nową gminę Skarżysko Kościelne. W 1997 r. do gminy Mirzec powróciło sołectwo Jagodne²⁷.

Herb Gminy Mirzec: na tarczy dzielonej w słup w heraldycznie prawym złotym polu znajduje się zwrócona w (heraldycznie) lewą stronę postać świętego Leonarda w czarnym habicie, z pastorałem w prawej ręce oraz z kajdanami w lewej. W polu (heraldycznie) lewym barwy błękitnej (niebieskiej) trzy złote korony.

Święty Leonard był frankońskim rycerzem, nawróconym i ochrzczonym przez świętego Remigiusza. Ponieważ główną cnotą świętego Leonarda była miłość do więźniów i niewolników, został patronem jeńców i więźniów. Stąd często przedstawiany jest z kajdanami na rękach.

²⁷ Za: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec oraz Historia Gminy* <https://mirzec.pl/historia/> [dostęp 05.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Jako wzór postaci świętego dla herbu Mirca posłużył obraz przedstawiający św. Leonarda w otoczeniu czterech aniołów, który znajduje się w kościele w Mircu²⁸.

5.2.6 Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to unikatowy obraz miejsca, będący połączeniem elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz mających miejsce na tym terenie mechanizmów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka.

Jego istnienie warunkuje dziedzictwo materialne, wpływające na krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, oraz powiązane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i nieustająco powtarzane przez ludzi w korelacji z ich środowiskiem, historią i podejściem do przyrody.

Ochrona krajobrazu kulturowego jest ważnym czynnikiem formowania tożsamości kulturowej ludności, łączącym jednostkę z konkretnym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, wpływającej na świadomość historyczną i związaną z nią tradycję.

Gmina Mirzec posiada wiele terenów leśnych i otwartych o znacznych walorach krajobrazowych, będących ważnym elementem dziedzictwa regionu. Na terenie gminy Mirzec znajduje się obszar Natura 2000 Uroczyska Lasów Starachowickich (PLH260038) posiadający status „obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty”. Istotnym elementem jest zwarty kompleks leśny w południowej części gminy, nazywany Puszcza Łżecką. O wyjątkowości obszaru najlepiej świadczy fakt, że cały obszar gminy został włączony do Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej. Obszar ten obejmuje północną część województwa na terenie gmin: Brody Łżeckie, Kunów, Mirzec, Bałtów, Bodzechów oraz w częściach gmin: Waśniów, Wąchock, Suchedniów, Skarżysko Kościelne, Pawłów. Zajmuje on powierzchnię 73 376 ha, granicząc od północy z województwem mazowieckim. Posiada silnie zróżnicowaną i bogatą roślinność. Związane jest to z dużym urozmaiceniem podłoża skalnego, rzeźby, gleb, a także działalnością ludzką. Licznie na tym obszarze występują zabytki kultury klasy europejskiej, a nawet światowej. W rezerwacie archeologicznym Rydno udokumentowane są paleolityczne

²⁸ Za: Statut Gminy Mirzec, uchwała XXVII/1772021 Rady Gminy w Mircu z dnia 26 listopada 2021 roku; <https://mirzec.pl/wp-content/uploads/2020/09/Statut-tekst-jednolity.pdf> [dostęp 05.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

kopalnie czerwonych barwników hematytowych, zaś w uznanym za Narodowy Pomnik Historii rezerwacie w Krzemionkach Opatowskich znajdują się udostępnione do zwiedzania szyby podziemne neolitycznej kopalni krzemieni pasiastych. W dolinie Kamiennej, zachowały się także pozostałości zakładów metalurgicznych, zbudowanych w XIX w., okresie działalności na tym terenie Stanisława Staszica i księcia Władysława Druckiego-Lubeckiego²⁹.

Fundamentalny wpływ na obecny krajobraz wywarła również współczesna działalność człowieka. W przestrzeni widoczne są głównie następujące formy: zabudowa zagrodowa, zabudowa jednorodzinna oraz infrastruktura drogowa. W krajobrazie gminy dominującą rolę pełnią jednak obszary otwarte przeznaczone na działalność rolniczą. Zaś w rejonie od Małyszyna do Trębowca istnieją pozostałości w postaci hałd i wyrobisk, po wydobywanej niegdyś rudzie żelaza.

5.2.7 Zabytki nieruchome

Na terenie Gminy Mirzec występują zabytki nieruchome zarówno świeckie jak i sakralne. Ważnym punktem na mapie Mirca jest, znajdujący się na niewielkim wzniesieniu, kompleks kościoła parafialnego (wpisany do rejestru zabytków) pw. Św. Leonarda wraz z dzwonnica i ogrodzeniem, a także dwa parafialne cmentarze. Kościół trójnawowy w stylu klasycystycznym został wybudowany w latach 1844 – 1850 na miejscu starego kościoła powstałego w XIV wieku. Najcenniejszym zabytkiem wewnątrz kościoła jest obraz przedstawiający świętego Leonarda, namalowany na desce około 1500 roku, umieszczony w bocznej nawie kościoła. W pobliżu kościoła znajdują się pozostałości zespołu dworskiego. W jego centrum obecnie stoi modrzewiowa willa w stylu alpejskim, wybudowana na zlecenie rosyjskiego generała Konstantego Eggiera około 1880 roku. Stoi na fundamentach wyburzonego dworu Prendowskich (był to dworek w stylu polskim). Tuż obok znajduje się murowany spichlerz z pierwszej połowy XIX wieku, dokoła pozostałości starego parku dworskiego. Obecnie to własność prywatna. Po generalnym remoncie znajduje się tu obiekt pod nazwą "Modrzewiowy Dworek" oferujący organizację bankietów i wesel. Na terenie miejscowości znajduje się też zespół tzw. starej plebanii z lat 30-tych XX, w skład którego

²⁹ Za: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mirzec

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

wchodzą plebania, wikarówka, drewniany spichlerz oraz obora, obecnie opuszczone. W pobliżu umiejscowiony jest dawny budynek Urzędu Gminy z 1922 r., wybudowany według projektu arch. Michała Niedzielskiego. Obecnie w budynku mieści się biblioteka i Ośrodek Kultury Gminy Mirzec. W centrum Mirca, obok budynku pierwszego Urzędu Gminy stoi, wpisana do rejestru zabytków, drewniana kapliczka z rzeźbą przedstawiającą świętego Jana Nepomucena. Figura wykonana z kamienia powstała prawdopodobnie na przełomie XIX i XX wieku. W 2010 roku rzeźba przeszła gruntowną renowację. Usunięto nadmiar farby odsłaniając rysy twarzy świętego oraz fałdy szaty, dzięki czemu figurka odzyskała dawny wygląd.

Ważnym elementem dziedzictwa są zabytki o charakterze sepulkralnym oraz Miejsca Pamięci Narodowej. Najstarsze nagrobki w starej części mirzeckiej nekropolii pochodzą z XIX wieku. Uwagę zwracają zwłaszcza te miejsca pamięci, które w ostatnich latach, dzięki organizowanym kwestom, przeszły gruntowną renowację. Są to nagrobki Ludwika Prendowskiego, ks. Józefa Postka, ks. proboszcza Mikołaja Strachowskiego, Emilii Krauze oraz trzy żeliwne krzyże. Na cmentarzu znajduje się także murowana kaplica cmentarna oraz nagrobki rosyjskie z początku XX wieku, mogiła żołnierzy poległych w 1939 roku, mogiła partyzantów oraz ofiar terroru poległych w 1943 roku. Pozostałe Miejsca Pamięci Narodowej z terenu gminy to pomniki na skwerze w Mircu i w Gadce oraz mogiły przy skraju lasu w Tychowie Starym.

Wśród obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków znajdują się również: murowany budynek szkoły podstawowej z lat 1937 – 1939 w Mircu, zmodernizowany w 2019 roku, remiza strażacka z 1 połowy XX wieku, pozostałości drewnianej i murowanej zabudowy mieszkalnej i gospodarskiej z początków XX wieku w Małyszynie, Mircu Starym, Osinach, piwnica murowana w Trębowcu Dużym oraz przydrożna kapliczka domkowa z 1859 roku, znajdująca się przy drodze wojewódzkiej 744 Radom - Starachowice, pomiędzy miejscowościami Mirzec-Tychów Stary.

Na szczególną uwagę zasługują zachowane obiekty architektury drewnianej: domy, budynki gospodarcze, piwnice, stanowiące pozostałości zagród charakterystycznych dla dawnego krajobrazu wsi świętokrzyskiej. Budynki wykonane w konstrukcji zrębowej są przykładami tradycyjnego rzemiosła ciesielskiego, które obecnie rozpatruje się w kategorii zanikającego dziedzictwa niematerialnego. Poza postępującą i nieuniknioną degradacją materiału

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

budowlanego jakim jest drewno, dawne dwu lub trzyizbowe budynki straciły swoją funkcjonalność jako domy mieszkalne. Z tego powodu szczególnie ważne jest zachowanie i dokumentowanie pozostałych, coraz mniej licznych zabytków architektury drewnianej, jako świadków zanikającego krajobrazu i tradycyjnego rzemiosła. Stanowi to jeden z kluczowych obowiązków właściciela obiektu, zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków.

Tradycyjne budownictwo drewniane ważne jest również w kontekście przestrzennym. Dawne zagrody, tworzące zamknięte czworoboki, składające się z budynku mieszkalnego i budynków gospodarczych do dziś są czytelne w sposobach zagospodarowania działek w ulicowym układzie przestrzennym wsi.

Gminna Ewidencja Zabytków w formie kart adresowych, obejmuje łącznie 35 obiektów nieruchomości, w tym 2 ujęte w rejestrze zabytków.

Stan zachowania oraz najważniejsze postulaty konserwatorskie zostały przedstawione na poszczególnych kartach adresowych.

Objęcie obiektów ochroną konserwatorską wskazuje na określone prawnie konsekwencje w zależności od obranej formy ochrony zabytków. Wpis do rejestru zabytków powoduje objęcie obiektu ścisłą ochroną konserwatorską i koniecznością uzyskiwania pozwoleń stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków. Ewidencja zabytków wskazuje, iż prowadzenie prac wpływających na wygląd i stan zachowania zabytków należy wykonywać w porozumieniu z Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, co generuje konieczność uzyskania uzgodnienia prac budowlanych wymagających pozwolenia na budowę oraz prac rozbiórkowych, stosownie do art. 39 ust. 3 prawa budowlanego.

5.2.8 Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest m.in. do: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Na terenie Gminy Mirzec znajdują się poniższe zabytki ruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- rzeźba Matki Boskiej Niepokalanego Poczęcia z XIX w., wykonana z piaskowca, na postumencie, znajdująca się na terenie pozostałości zespołu dworskiego w miejscowości Mirzec Majorat, przed głównym wejściem do drewnianego dworu;
- rzeźba Chrystusa Frasobliwego z poł. XIX w., wykonana z piaskowca, na postumencie, znajdująca się na starym cmentarzu parafialnym w miejscowości Mirzec.

Poza powyższymi w gminnej ewidencji zabytków znajdują się:

- pomnik ofiar egzekucji pomordowanych przez faszystów niemieckich w latach 1939-1945 w Gadce;
 - pomnik poległym w czasie okupacji w latach 1939 -1945, Mirzec – skwer w centrum miejscowości;
 - mogiła Józefa Prendowskiego – stary cmentarz parafialny w Mircu;
 - mogiła partyzantów i ofiar terroru z 1943 r. – stary cmentarz parafialny w Mircu;
 - mogiła żołnierzy Wojska Polskiego, poległych w 1939 r. – stary cmentarz parafialny w Mircu;
 - mogiła ofiar egzekucji w 1943 r. w Tychowie Starym - na skraju lasu,
 - mogiła partyzantów z 1944 r. w Tychowie Starym - w głębi lasu przy drodze do Starachowic.
-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

5.2.9 Zabytki archeologiczne

Program AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski), wdrażany w Polsce od lat 70 XX- wieku, dzieli teren całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Ma on na celu lokalizację stanowisk archeologicznych. Wszystkie zlokalizowane stanowiska powinny być ujęte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i uwzględnione w gminnych ewidencjach zabytków. Baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań i weryfikacji badań wcześniejszych. Baza stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych:

- Kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach,
- Badań powierzchniowych.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególnie problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżniamy ich różne rodzaje: grodziska - pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, miast itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne - zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano - ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom z powodu intensyfikacji działalności przemysłowej, rolniczej i urbanistycznej. Zgodnie z art 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Zasięg stanowisk na mapach, wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych, winien być traktowany orientacyjnie, gdyż pozostałości osadnictwa mogą także wystąpić poza wytyczonymi ich granicami.

Na terenie Gminy Mirzec znajduje się 1 rezerwat ujęty w rejestrze zabytków oraz 15 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Pierwsze, badania archeologiczne w gminie Mirzec przeprowadzone zostały w latach 80-tych XX w, objęły one rejon od rzeki Iłżanki do rzeki Kamiennej, skupiały się w szczególności na śladach starożytnego hutnictwa świętokrzyskiego. Inwentaryzację stanowisk przeprowadzono na terenie Mirca I, Mirca II, Małyszyna, Tychowa Nowego, Tychowa Starego, Ostrożanki, Trębowca i Osin. W większości wykazały one obecność gniazd żużla dymarskiego z okresu rzymskiego oraz niewielką ilość stanowisk ze średniowiecza, zlokalizowanych w okolicach Mirca I, Mirca II oraz Osin. Ustalono również, że w okresie międzywojennym masowo usuwano żużel z pól i sprzedawano do starachowickiej huty w celu ponownego przetopu. W miejscowości Małyszyn znalezione zostały pozostałości pochówku z okresu rzymskiego, natomiast w okolicach Tychowa Starego znaleziono paciorki z masy szklistej.

Południowo - zachodnie obrzeże gminy to obszar wchodzący w skład rezerwatu archeologicznego „Rydno” - obejmującego ślady paleolitycznych kopalni hematytu z późniejszymi śladami osadnictwa. Rezerwat rozciąga się na obszarze dwóch powiatów oraz czterech gmin. Został utworzony na terenach doliny Kamiennej, od Łyżew (pod Skarżyskiem - Kamienną) do Góry św. Rocha pod Wąchockiem, decyzją z dnia 24 września 1957 r. poz. 514 dz. A/kl.Iva-2/1/514/68. Pierwsze badania na tym terenie przeprowadzono w 1912 roku. Obecnie, od 1995 roku, rezerwat stanowi część Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Kamiennej. Rezerwat jest unikatowym w skali Europy i świata skupieniem pozostałości osadnictwa związanych z wydobyciem hematytu i obróbką krzemienia czekoladowego w okresie epoki kamienia.

5.2.10 Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, choć trudne do zdefiniowania, jest niezmiernie istotne w procesie kształtowania tożsamości każdej grupy społecznej i jednostki. Przetrawanie dziedzictwa niematerialnego w jego wielkim bogactwie jest warunkiem utrzymania różnorodności kulturowej w obliczu postępującej globalizacji. Wzajemne zrozumienie niematerialnego dziedzictwa kulturowego różnych społeczności pomaga w prowadzeniu międzykulturowego dialogu i zachęca do wzajemnego poszanowania innych sposobów życia³⁰.

³⁰ Niematerialne dziedzictwo kulturowe, Narodowy Instytut Dziedzictwa; https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/ [dostęp 20.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Ta wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego dostrzeżona została przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony tego dziedzictwa, opracowując jednocześnie jego spójną definicję, która brzmi:

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.³¹

Zdefiniowanie dziedzictwa niematerialnego dedykowanego danemu obszarowi jest zadaniem trudnym, wymagającym wręcz osobnej monografii. Często drobne z perspektywy całości aspekty powodują zupełną zmianę punktu widzenia i rozumienia danego zjawiska.

Gmina Mirzec posiada bogate tradycje kulturalne oraz grupy inicjatywne, które są podtrzymywane m.in. przez szkoły, dom kultury, biblioteki oraz Koła Gospodyń Wiejskich. Cyklicznie organizowane imprezy i spotkania są szansą zaprezentowania młodszym i starszym pokoleniom niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu. Biblioteka i Ośrodek Kultury Gminy Mirzec (BiOK), zgodnie z ustawą o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25.10.1991 r. prowadzi działalność jako samorządowa instytucja kultury, której organem prowadzącym jest Gmina Mirzec.

³¹ Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r;
https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_dz_niemater_2003.pdf [dostęp 10.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Od wielu dziesięcioleci działają na terenie gminy liczne ludowe zespoły muzyczne, grupy twórcze. Wspierane przez BiOK mają możliwość doskonalenia swoich umiejętności artystycznych, systematycznego przekazywania tradycji przodków kolejnym młodym pokoleniom oraz prezentowania swojego dorobku szerszej widowni podczas imprez cyklicznych tj. np. „Buskie Spotkania z Folklorem” czy „Sabałowe bajania”. BiOK jest organizatorem licznych wystaw, koncertów, przeglądów, festynów, spotkań z wybitnymi postaciami, promujących miejscowe zwyczaje i osiągnięcia kulturalne mieszkańców. W gminie Mirzec działa 8 Kół Gospodyń Wiejskich, jest to największa liczba aktywnie działających kół w powiecie starachowickim. Członkowie i członkinie angażują się w organizację uroczystości i imprez na terenie gminy, swoimi występami wzbogacając wydarzenia. Wszystkie zespoły są systematycznie od wielu lat doposażane, np. w regionalne stroje ludowe charakterystyczne dla regionu mirzeckiego oraz instrumenty muzyczne.

Ważną rolę pełni również gminna sieć biblioteczna. Biblioteki oprócz wypożyczania książek prowadzą działalność kulturalno-edukacyjną dla dzieci, młodzieży i dorosłych, m.in. warsztaty artystyczne, rękodzielnicze i spotkania z wybitnymi postaciami.

Placówki i instytucje promujące dziedzictwo niematerialne regionu na terenie gminy:

1. Biblioteka i Ośrodek Kultury Gminy Mirzec wraz z podległymi jednostkami:

1) Gminna Biblioteka Publiczna w Mircu oraz filie:

- a) Filia GBP w Małyszynie (lokal w budynku SP);
- b) Filia GBP w Gadce (lokal w budynku OSP);
- c) Filia GBP w Osinach (budynek CTL);
- d) Filia GBP w Tychowie Starym (lokal w budynku SP);

2) Centrum Twórczości Ludowej w Osinach;

3) Wielofunkcyjny Klub Kultury Wiejskiej „Niwy” w Tychowie Nowym;

4) Świetlica sołecka w Małyszynie;

2. Aktywny Klub Seniora przy BiOK;

3. Koło Filatelistyczne „Klaserek Ali” przy BiOK;

4. Zespół wokalny- instrumentalny „HAPPY”;

5. Młodzieżowy Zespół wokalny 104 ADH;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

6. Zespół wokalny „Daleko jeszcze...?”.

Ponadto BiOK wspiera działalność zespołów folklorystycznych działających na terenie gminy Mirzec. Są to:

- KGW „Małyska Dolina”;
- Kapela „Sąsiedzi” i Zespół Gromada z Tychowa Starego;
- KGW „Jutrzenka,, z Ostrożanki;
- KGW „Tychowianie” z Tychowa Nowego;
- KGW „Trębolanki” z Trębowca;
- KGW „Osinianki” z Osin;
- KGW „Kumosie” z Gadki;
- KGW Mirzec;
- Zespół "Ziemia Mirzecka";
- Dziecięco-Młodzieżowy Zespół Folkowy „HANECKI”³²

Dodatkowo przy Zespole szkolno-Przedszkolnym w Jagodnem funkcjonuje od wielu lat Muzeum Pamiątek Regionalnych (utworzone w 2003 roku).

Na uwagę zasługują także inicjatywy prywatne z terenu gminy wspierające ochronę dziedzictwa niematerialnego poprzez organizację pokazów, prelekcji, a także kolekcjonowanie i opiekę nad eksponatami będącymi przykładami starego rzemiosła, wzornictwa oraz zwyczajów:

- otwarte w 2000 roku muzeum-miniskansen „Domek wspomnień” w Mircu-Majoracie, utworzone przez Panią Alicję Dudek z Mirca Majoratu, członkinię Koła Gospodyń Wiejskich w Mircu. Na wystawie można zobaczyć bogate kolekcje przedmiotów codziennego użytku: garnuszków, sztućców, nożyc, kłódek, żelazek na duszę, koronkowych serwetek i haftowanych obrusów, butelek i słoiczków o niespotykanych dziś kształtach, tekturowych walizek, prawideł do butów, magielnic, ręcznych wiertarek, kołowrotków i wielu innych rzeczy. Jest też spora

³² Za; Raport o stanie Gminy Mirzec za rok 2022,
https://ugmirzec.sisco.info/zalaczniki/2398/Raport_o_stanie_gminy_Mirzec_za_2022_s_02-06-2023_14-30-42.pdf [dostęp 05.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

kolekcja laleczek w ludowych ubraniach, kobiecych przyborów do włosów, starych monet, banknotów i znaczków³³;

- zagroda edukacyjna „Ojczysty Zakątek” w Jagodnem, należąca do Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych, oferująca liczne programy edukacyjne przygotowane przez Panią Jadwigę Rafalską-Kawalec - właścicielkę zagrody, tj. „Pająk nie kąsa, tylko u powały płąsa” - warsztaty przybliżające techniki dekorowania dawnych izb m.in. metodą bibułkarstwa, czy też „W warsztacie tkackim” – warsztaty prezentujące ginący zawód tkacza. Dodatkowo na terenie Zagrody można obejrzeć kilka ekspozycji ukazujących wnętrza dawnych domów, sprzęty używane w gospodarstwie, warsztat tkacki, krawiecki, szewski, tradycyjne stroje ludowe³⁴.

5.2.11. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Mirzec nie ma instytucji publicznych i prywatnych o statusie muzeum rejestrowanego.

5.2.12. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy

Ważnym elementem krajobrazu gminy, istotnym dla zachowania tożsamości kulturowej, są kapliczki przydrożne oraz miejsca pamięci narodowej, w tym mogiły i groby wojenne, bezpośrednio związane z historią lokalnej społeczności. Są one unikatowe dla danego obszaru, a ich wartość poza ustawowo określonymi wartościami zabytku, opiera się na wartości sentymentalnej. Często są to obiekty wykonane i restaurowane rękami lokalnej społeczności, stanowiącymi upamiętnienie ważnych osób, czy wydarzeń.

Na szczególną uwagę zasługuje również zespół dworski w Mircu, którego losy są swoistym odzwierciedleniem historii regionu. Obecnie dwór wraz z przyległymi zabudowaniami i parkiem stanowi, obok zespołu kościelnego, swoistą dominantę krajobrazową. Kompleks

³³ Za: Urząd Gminy Mirzec, „Domek wspomnień” zaprasza,

https://archiwum2.mirzec.pl/index.php?mact=News,cntnt01,default,0&cntnt01lang=pl_PL&cntnt01number=15&cntnt01category_id=8&cntnt01returnid=17 [dostęp 29.09.2023]

³⁴ Za: A. Michalska, *Ojczysty Zakątek*, https://zagrodaedukacyjna.pl/zag_edu_farm/ojczysty-zakatek/ [dostęp 29.09.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

zaadaptowany na cele bankietowe jest ważnym miejscem spotkań dla społeczności, zwiększającym również potencjał turystyczny Gminy.

6. Ocena stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT

Analiza stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Mirzec wykonana została przy pomocy analizy SWOT. Analiza zawiera rozpoznanie mocnych stron (*strengths*) i słabych stron (*weaknesses*) oraz aktualnych i potencjalnych szans (*opportunities*) i zagrożeń (*threats*).

Wykonano ją w oparciu o:

- analizy i oceny zawarte w przedstawionych powyżej dokumentach strategicznych gminy, poddając je krytycznej ocenie i aktualizacji,
- oględziny zabytków i obszarów zabytkowych gminy,
- konsultacje z pracownikami Urzędu Gminy Mirzec oraz mieszkańcami.

Zestawienie wniosków wynikających z analizy SWOT diagnozuje obecną sytuację dotyczącą stanu dziedzictwa kulturowego w mieście oraz jego ochrony. Jednocześnie stanowi podstawę do formułowania priorytetów, kierunków działań i zadań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem gminy.

l.p.	MOCNE STRONY (<i>Strengths</i>)
1.	Wysokie walory krajobrazowe i turystyczne
2.	Dogodne położenie Gminy Mirzec sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki
3.	Obowiązujące Miejsce Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego
4.	Duża wartość dziedzictwa niematerialnego - bogactwo wątków historycznych, ideowych i tradycji związanych z tożsamością kulturową
5.	Korzystna lokalizacja gminy – bliska odległość do dróg krajowych
6.	Gmina położona w zasięgu dojazdu większych ośrodków miejskich: Kielc, Radomia, Starachowic, Skarżyska-Kamiennej, Ostrowca Świętokrzyskiego
7.	Dobrze zachowane obiekty sakralne i budynki użyteczności publicznej

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

8.	Samorząd Gminy świadomym zarządcą zabytkowego zasobu - sprawowanie opieki i ochrony nad historycznym zasobem zabytkowym, wdrażanie programów i strategii
9.	Uwzględnianie ochrony i zarządzania dziedzictwem w dokumentach strategicznych i programowych Gminy
10.	Możliwość pozyskania zewnętrznych środków finansowych na prace dotyczące zabytków
11.	Aktywna działalność instytucji publicznych, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych funkcjonujących w obszarze kultury oraz zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego
12.	Informacje dotyczące zabytków na stronie internetowej gminy
13.	Zadbane miejsca kultu religijnego oraz miejsca pamięci narodowej jako element tożsamości kulturowej mieszkańców

l.p.	SŁABE STRONY (Weaknesses)
1.	Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów zabytkowych
2.	Niskie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków
3.	Zaniedbania w zakresie stanu obiektów zabytkowych stanowiących własność prywatną
4.	Brak punktów informacji turystycznej
5.	Ograniczone środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
6.	Niewystarczająca promocja posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego

l.p.	SZANSE (Opportunities)
1.	Możliwość pozyskiwania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

	obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł, w tym m.in. ze środków Unii Europejskiej
2.	Wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki i produktów regionalnych
3.	Włączanie w proces dbałości o ochronę dziedzictwa kulturowego mieszkańców poprzez inicjatywy obywatelskie, konsultacje społeczne dokumentów programowych i strategicznych
4.	Współpraca i koordynacja działań konserwatorskich z Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
5.	Możliwość opracowania dokumentów strategicznych dotyczących poprawy warunków życia mieszkańców oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego
6.	Stworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych
7.	Kultywowanie tradycji i lokalnego folkloru jako działań mających na celu uatrakcyjnienie i wydobycie cennych walorów kulturowych gminy
8.	Aktywny udział stowarzyszeń i instytucji kultury w kultywowaniu i zachowaniu lokalnego dziedzictwa
9.	Istotna rola Kościoła w dziedzinie ochrony zabytków, jako właściciela kilku znaczących zabytków w gminie
10.	Dbłość mieszkańców gminy o obiekty architektury sakralnej i małej architektury - cmentarze, kaplice, kapliczki, krzyże przydrożne, pomniki
11.	Wzrost świadomości roli i znaczenia dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej dzięki wprowadzaniu odpowiednich działań promocyjnych i edukacyjnych

l.p.	ZAGROŻENIA (Threats)
1.	Zagospodarowywanie zabytkowych obiektów i historycznych przestrzeni w sposób powodujący utratę ich charakteru i wartości
2.	Kryzys gospodarczy i związane z nim ograniczenie inwestycji

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

3.	Niedostateczna ilość środków finansowych na realizację działań związanych z ochroną nad zabytkami
4.	Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne
5.	Pogarszający się stan techniczny zabytków ze względu na wysokie koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych
6.	Pogarszający się stan techniczny zabytków na skutek opuszczenia i braku funkcji użytkowej
7.	Zanikanie tradycji i tożsamości regionalnych
8.	Napływ ludności niezwiązanej z regionem na skutek postępującej suburbanizacji większych ośrodków miejskich
9.	Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
10.	Niewłaściwe i niekontrolowane stosowanie nowych technologii i materiałów budowlanych przy odnawianiu obiektów zabytkowych

7. Założenia programowe

7.2. Priorytety programu opieki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mirzec na lata 2023-2026 jest dokumentem strategicznym wytyczającym kierunki i zasady polityki ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument jest powiązany z omówionymi powyżej dokumentami strategicznymi szczebla międzynarodowego, krajowego, wojewódzkiego, powiatowego i gminnego. Program formułuje cele, priorytety, kierunki działań i zadania, określone po przeprowadzonej uprzednio analizie zasobu dziedzictwa kulturowego, jego stanu oraz zagrożeń. Analizie poddano również dotychczasowe działania Gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Określone w GPOnZ priorytety, kierunki działań i zadania ogólnie wynikają z kilku zasadniczych kwestii:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- ustawowo określonych celów, jakim służyć powinny Programy Opieki Nad Zabytkami (*Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, art. 87, ust.2);
- z wyznaczonych kierunków polityki krajowej oraz regionalnej (przyjętej przez Samorząd Województwa);
- dokumentów uchwalonych przez Radę Gminy;
- wniosków wynikających z analizy SWOT stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wniosków z przeprowadzonej waloryzacji zasobu dziedzictwa kulturowego;
- analiz i ocen zasobu dziedzictwa kulturowego gminy i jego stanu zachowania (dokonanych w trakcie wizji terenowych w 2023 r.).

Ostateczny wybór konkretnych zadań w czteroletniej perspektywie realizacji programu jest również wynikiem konsultacji przeprowadzonych z pracownikami Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Kielcach, w celu wskazania takich zadań, które spełniając ustawowe cele, będą równocześnie realne do wykonania przez gminę. Wskazane zadania nie stanowią zamkniętego zbioru. W czteroletnim okresie realizacji GPOnZ mogą one podlegać pewnej weryfikacji i modyfikacji, uwzględniającej aktualną sytuację lub pojawiające się nowe uwarunkowania, problemy czy zagrożenia.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mirzec na lata 2023-2026 odnosi się do wszystkich celów sformułowanych dla gminnych programów opieki w art. 87.2 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2022 poz. 840). tj.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Założenia programowe znacznie wykraczają poza opiekę nad zabytkami w rozumieniu przepisów *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i obejmują prowadzenie polityki w dziedzinie ochrony przestrzeni kulturowej gminy i dziedzictwa kulturowego - materialnego i niematerialnego. W dokumencie wyznaczono cele, priorytety i kierunki działań, które powinny być podejmowane i realizowane przez różne podmioty: służby ochrony zabytków (samorządowe i państwowe), władze gminy i podległe mu jednostki, samorząd wojewódzki właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, muzea, instytucje kultury, środowiska naukowe, organizacje pozarządowe itp., przy czym zakłada się, że na władzach gminy - poza wykonaniem zadań, za które jest bezpośrednio odpowiedzialny spoczywać też będzie rola koordynatora zaplanowanych działań, jak również prowadzenie monitoringu realizacji GPOnZ. Samorząd gminy pełnić też powinien funkcję inspirującą i wspierającą. Celem działań władz gminy i podległych mu jednostek jest prowadzenie spójnej polityki w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, współpraca w tym zakresie z państwową służbą konserwatorską, samorządem wojewódzkim, środowiskami naukowymi, jak również z szerokim gronem interesariuszy. Ważną rolą samorządu jest dążenie do wprowadzenia systemowych rozwiązań problemów odnoszących się do szeroko pojmowanego dziedzictwa. W programie przyjmuje się dwa priorytety:

- Priorytet I: **Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy;**

Jednym z głównych problemów Gminy jest niewykorzystany potencjał historyczny. Wskazane w programie działania są skierowane na ochronę dziedzictwa zarówno materialnego jak i niematerialnego, jego wykorzystanie oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Celem priorytetu jest ocalenie dziedzictwa kulturowego Gminy Mirzec, przywrócenie świetności oraz zaadaptowanie wskazanych miejsc na nowe funkcje gospodarcze pobudzające lokalną gospodarkę.

- Priorytet II: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej;**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Gmina Mirzec jest o charakterze rolniczym. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne ma budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmocni poczucie tożsamości i świadomość wspólnoty kulturowej.

7.3. Kierunki działań i zadania programu opieki

PRIORYTET I
Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy
Kierunek działań 1: Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków Gminy Mirzec
Zadania: 1.1 Kontynuacja sporządzania i uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. 1.2 Konsekwentne przestrzeganie treści planów miejscowych z uwzględnieniem ochrony zabytków. 1.3 Zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. 1.4 Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków: bieżąca weryfikacja i aktualizacja. 1.5 Przyjęcie, w formie uchwały Rady Gminy programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. 1.6 Umieszczenie na stronie internetowej gminy spisu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków i Gminnego Programu nad Zabytkami.
Kierunek działań 2: Wzmocnienie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego
Zadania: 2.1 Wspieranie działań dążących do pełnego poznania zjawisk dziedzictwa niematerialnego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

2.2 Współdziałanie z organizacjami w kultywowaniu lokalnych tradycji, obrzędów i obyczajów świątecznych.

2.3 Promocja rzemiosł, tradycji lokalnych, gwary, produktów regionalnych oraz ginących zawodów.

2.4 Inicjowanie działań związanych z postrzeganiem i przekazywaniem tradycji i lokalnego dziedzictwa niematerialnego wśród dzieci i młodzieży szkolnej z udziałem gminnej instytucji kultury.

Kierunek działań 3: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i dążenie do poprawy stanu ich zachowania oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zadania:

3.1 Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.

3.2 Prowadzenie monitoringu stanu zachowania obiektów zabytkowych będących własnością gminy.

3.3 Dofinansowanie prac renowacyjnych przy obiektach ujętych w GEZ, niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.

3.4 Udzielanie informacji o możliwościach pozyskiwania środków pozabudżetowych na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

Kierunek działań 4: Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego

Zadania:

4.1 Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

4.2 Aktualizacja zapisów gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami w stosunku do zapisów w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Priorytet II
Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej
Kierunek działań 1: Podejmowanie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne
Zadania: 1.1 Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów. 1.2 Wspieranie działań organizacji i inicjatyw z terenu gminy w zakresie promocji z terenu gminy na rzecz promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego. 1.3 Popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie. 1.4 Wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych tematyce dziedzictwa kulturowego gminy. 1.5 Dbłość o Miejsca Pamięci Narodowej. 1.6 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych gminy w lokalnych mediach i mediach społecznościowych.
Kierunek działań 2: Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy
Zadania: 2.1 Udostępnianie aktualnych informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy. 2.2 Wspieranie organizacji imprez kulturalnych promujących dziedzictwo kulturowe gminy. 2.3 Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

2.4 Edukowanie mieszkańców w zakresie gminnej ewidencji zabytków oraz skutków prawnych z tym związanych.

2.5 Informowanie lokalnej społeczności w zakresie działań konserwatorskich i archeologicznych na terenie gminy, jako element popularyzowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.

2.6 Wspieranie edukacji młodzieży szkolnej poprzez organizowanie: konkursów popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki, wystaw, wycieczek itp.

2.7 Promowanie lokalnych gospodarstw agroturystycznych oferujących wypoczynek i rozrywkę, opartych na miejscowych tradycjach (regionalne potrawy, zwyczaje itp.)

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.; (Dz.U. 2022 poz. 840);
 - ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 czerwca 2017 r.;
 - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.;
 - ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
 - ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001r.;
 - ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991 r.;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego -prywatnego”(PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Mirzec;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W celu badania stopnia realizacji zadań gminnego programu zalecany jest monitoring realizacji programu, umożliwiający bieżącą i długofalową ocenę realizacji celów i zadań. Obowiązek oceny wdrażania gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wójt raz na 2 lata powinien sporządzić sprawozdanie z realizacji programu i przedstawić je Radzie Gminy. W sprawozdaniu należy ocenić poziom realizacji GPOnZ, który uwzględniał będzie stopień wykonania zaplanowanych zadań oraz efektywność ich wykonania.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania środków finansowych na potrzeby realizacji zadań *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami*. Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
- środki z funduszy europejskich – Regionalnego Programu Operacyjnego, dystrybuowane na poziomie województwa,
- środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej, itd.,
- środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- środki finansowe przyznawane w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji *Programu* może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego,
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń).

10.2. Fundusze europejskie

10.1.1 Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego³⁵ posiada wielopoziomą specyfikę wynikającą z priorytetów, potrzeb i uwarunkowań, jak również harmonogram naboru wniosków, uzależniony od założonych celów ubranych w odpowiednie wskaźniki. Szukając współfinansowania dla projektu, należy pamiętać o ww. elementach, a także o odmiennej strukturze dokumentów, w których narzucone przez Komisję Europejską cele tematyczne, zostały pogrupowane w osie priorytetowe, a te z kolei w działania i poddziałania, na które ogłaszane są nabory.

10.1.2 Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Program Infrastruktura i Środowisko³⁶ wspiera przede wszystkim projekty transportowe i ochronę środowiska, ale są w nim również środki przeznaczone na kulturę w ramach Priorytetu VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”, Działanie 8.1 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”. Ostatnie nabory związane z ochroną dziedzictwa kulturowego miały miejsce w 2020 roku, ale należy spodziewać się kontynuacji programu lub też realizacji programów o zbliżonym zakresie, dlatego warto wskazać go jako potencjalne źródło dofinansowania prac zawartych w *Programie*.

³⁵ Serwis świętokrzyskiego Regionalnego Programu Operacyjnego; <https://www.rpo-swietokrzyskie.pl/> [dostęp 28.04.2023]

³⁶ Serwis Programu Infrastruktura i Środowisko; <https://www.pois.gov.pl/> [dostęp 15.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

10.1.3 Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach realizacji poszczególnych działań były już ogłaszane konkursy dotyczące między innymi wsparcia dla efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej oraz ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, w tym dotyczące obiektów i zespołów zabytkowych. Wśród ogłaszanych konkursów znalazły się takie, które były skierowane do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, poza tym znalazły się wśród nich konkursy obejmujące rewaloryzację cennych, zabytkowych założeń parkowych. Z uwagi na bardzo dużą liczbę programów i działań w ramach NFOŚiGW niemożliwe jest omówienie ich w ramach niniejszego opracowania, jednakże zaleca się brać je pod uwagę przy poszukiwaniach dofinansowania na projekty infrastrukturalne³⁷.

10.1.4 Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Fundusze Norweskie
Najważniejszy z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego jest nabór do *Programu Kultura*³⁸:

Powstał on na podstawie dotychczasowych doświadczeń we wdrażaniu funduszy norweskich i EOG w sektorze kultury w Polsce. Głównym celem *Programu* jest rozwój współpracy kulturalnej, przedsiębiorczości w sektorze kultury i zarządzania dziedzictwem kulturowym. Realizowane w ramach Programu działania prowadzić będą do osiągnięcia następujących efektów:

- poprawy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym,
- poprawy dostępu do sztuki i kultury,
- rozpowszechnienia koncepcji rozwoju widowni (ang. *audience development*),
- wzrostu wiedzy na temat żydowskiego dziedzictwa kulturowego,

³⁷ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej - Informacja o naborach wniosków; <https://www.gov.pl/web/nfosigw/informacja-o-naborach-wnioskow-w-roku--2021> [dostęp 25.05.2023]

³⁸ Program Kultura III edycja funduszy EOG; <https://eogkultura.mkidn.gov.pl/pages/pl/o-programie/program-kultura.php> [dostęp 26.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- poprawy współpracy między instytucjami/organizacjami z Polski oraz Norwegii, Islandii i Liechtensteinu.

10.1.5 Kreatywna Europa

Kreatywna Europa³⁹ to program Unii Europejskiej oferujący finansowe wsparcie dla sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnych. W ramach edycji 2021-2027 program dofinansowuje realizację projektów w obszarze kultury i sztuki. Głównymi celami programu Kreatywna Europa są promocja europejskiej różnorodności kulturowej i dziedzictwa, budowanie kompetencji profesjonalistów, rozwój publiczności europejskich dzieł m. in. poprzez zwiększanie dostępu do kultury i utworów audiowizualnych. Program jest wdrażany poprzez trzy komponenty: MEDIA, KULTURA oraz MIĘDZYSEKTOROWY.

10.2 Budżet Państwa

10.2.1 Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Z zakresu dziedzictwa kulturowego można wyróżnić programy⁴⁰:

- *Ochrona zabytków;*
- *Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;*
- *Ochrona zabytków archeologicznych;*
- *Wspieranie działań muzealnych;*
- *Kultura ludowa i tradycyjna;*
- *Edukacja kulturalna;*
- *Groby i cmentarze wojenne w kraju;*
- *Infrastruktura domów kultury;*
- *Infrastruktura kultury;*

³⁹ Program Kreatywna Europa 2021-2027; <https://kreatywna-europa.eu/o-programie/informacje/> [dostęp 28.05.2023]

⁴⁰ Programy Ministra 2023; <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2023> [dostęp 25.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

- *Kultura cyfrowa;*
- *Kultura Dostępna;*
- *Wspieranie działań muzealnych;*
- *Promesa dla kultury;*

10.2.2 Dotacje Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Zasady udzielania dotacji reguluje zarządzenie nr 26/2021 Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 28 października 2021 r. w sprawie zasad naboru wniosków i przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych w ramach przyznawanych środków budżetowych budżetu państwa będących w dyspozycji Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków⁴¹.

10.2.3 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny

Dotacje z Funduszu Kościelnego⁴² udzielane są na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej, w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo bądź orzecznictwo. Dotacje udzielane są na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia

⁴¹ Regulamin finansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków; <https://www.wuoz.kielce.pl/container/2021/dotacje/regulamin/Regulamin%20finansowania%20prac%20przy%20obiektach%20wpisanych%20do%20rejestru%20zabytkow.pdf> [dostęp 10.05.2023]

⁴² Fundusz Kościelny; <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny> [dostęp 18.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

10.2.4 Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Dotacje z PFRON⁴³ udzielane są na likwidację barier architektonicznych, w tym w obiektach zabytkowych, oraz na organizację spotkań, imprez, ulgi w muzeach itp. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier.

10.3 Polski Ład dla Kultury - Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który ma na celu wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem.

Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego.

Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami.

Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace⁴⁴.

Program jest realizowany ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19, określa zasady rozdziału i przekazywania:

- 1) gminom,
- 2) powiatom,
- 3) województwom

⁴³ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - Dostępna przestrzeń; <https://www.pfron.org.pl/osoby-niepelnosprawne/dostepnosc-przestrzeni/> [dostęp 28.06.2023]

⁴⁴ Rządowy Program Odbudowy Zabytków, <https://www.gov.pl/web/premier/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow> [dostęp 24.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

– dofinansowania na realizację zadań inwestycyjnych, mających na celu przeciwdziałanie COVID-19, o którym mowa w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095, z późn. zm.2)), przyznawanego na podstawie promes udzielanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, o których mowa w art. 69a ust. 1 ustawy⁴⁵.

10.4 Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego

Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z *Ustawy o samorządzie województwa* oraz *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wspiera działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Ostatni nabór został ogłoszony na podstawie uchwały nr 6576/23 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 8 lutego 2023 roku w sprawie: ogłoszenia naboru wniosków o udzielenie dotacji w 2023 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa świętokrzyskiego oraz uchwały nr XXXVIII/512/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 listopada 2021 r. w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu samorządu województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze Województwa Świętokrzyskiego⁴⁶.

⁴⁵ Uchwała nr 232/2022 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Odbudowy Zabytków;

https://www.bgk.pl/files/public/Pliki/Fundusze_i_programy/Polski_Lad/Odbudowa_zabytkow/1__RM-06111-230-22__obieg__uchw._nr_232_RM_23.11.2022_program_zabytki.pdf [dostęp 24.05.2023]

⁴⁶ Nabór wniosków o udzielenie dotacji w 2023 roku na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach; <https://www.swietokrzyskie.pro/nabor-wnioskow-o-udzielenie-dotacji-w-2023-roku-na-prace-konserwatorskie-restauratorskie-lub-roboty-budowlane-przy-zabytkach/> [dostęp 16.05.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

10.5 Inne fundacje i fundusze na rzecz dziedzictwa kulturowego

Uzupełnieniem dofinansowania z programów europejskich mogą być dotacje udzielane przez fundacje, ambasady, różnego rodzaju fundusze, np. :

- Fundacja Współpracy Polsko- Niemieckiej;
- Fundusz Wyszehradzki;
- Fundacja Batorego;
- Fundacja Konrada Adenauera;
- Polsko- Amerykańska Fundacja Wolności

Organizacje te pozwalają na prowadzenie różnych projektów społecznych, które przyczyniają się do aktywizacji lokalnych społeczności oraz projektów o charakterze edukacyjnym dla dzieci i młodzieży.

Dla realizacji zamierzeń kulturowych można rozpatrzyć skorzystanie ze wsparcia sponsorów prywatnych czy instytucji finansowych takich jak banki i towarzystwa ubezpieczeniowe, gdyż wiele z nich prowadzi fundacje wspierające kulturę.

Ważnym aspektem przy realizacji tego typu projektów jest współpraca z lokalną grupą aktywistów, organizacją pozarządową, Lokalnej Grupy Działania z obszaru gminy. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na właściwe opisanie metod komunikacji ze społecznością lokalną i efektów projektu, na który otrzymamy dotację. W większości fundacji możliwe jest pozyskanie dotacji na tzw. projekty miękkie, przyczyniające się do integrowania i aktywizacji społeczności lokalnych.

11 Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z art. 81 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz zgodnie z *Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku (nie stanowiącym własności gminy) wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez Radę Gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Załącznik nr 1:

Wykaz zabytków nieruchomych Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mirzec

ZGODNIE Z PONIŻSZYM WYKAZEM:

- OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW
- **OBIEKTY WŁĄCZONE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW PODCZAS AKTUALIZACJI W 2023**
- **OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO EWIDENCJI ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH, DLA KTÓRYCH DOKONANO KOREKTY LOKALIZACJI ZGODNIE Z GRANICAMI ADMINISTRACYJNYMI MIEJSCOWOŚCI**

GADKA

01.GEZ - Miejsce Pamięci Narodowej- pomnik ofiar egzekucji w 1943r.;

MAŁYSZYN GÓRNY

02.GEZ - dom drewniany nr 112, 1923r.,
03.GEZ - dom drewniany nr 113, ok. 1920r.,

MIRZEC

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. ŚW. LEONARDA:

04.GEZ - kościół parafialny (Rejestr: A.805, decyzja z 06.09.1971r.)

05.GEZ - dzwonnica, mur., ok. 1850,

06.GEZ - ogrodzenie, mur., 2 poł. XIX w.

07.GEZ – cmentarz przykościelny, ok 1850 r.

08.GEZ drewniana kaplica pw. św. Jana Nepomucena (Rejestr: A.806, decyzja z 28.01.1959r.)

09.GEZ - cmentarz parafialny stary, rzym.-kat. (teren w granicach ogrodzenia) w tym zlokalizowane na jego terenie:

10.GEZ - Miejsce Pamięci Narodowej - mogiła żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r.

11.GEZ - Miejsce Pamięci Narodowej- mogiła partyzantów i ofiar terroru z 1943r.,

12.GEZ - mogiła Józefa Prendowskiego;

13.GEZ - KAPLICA CMENTARNA, mur. (na cmentarzu starym)

14.GEZ - cmentarz parafialny nowy rzym.- kat. (teren w granicach ogrodzenia)

15.GEZ - dawny budynek Urzędu Gminy, mur., 1922., arch. Michał Niedzielski

16.GEZ - SZKOŁA podstawowa, mur., 1938-1939, przebud.

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKIEGO (Mirzec Majorat)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

17.GEZ - willa, drewn., 4 ćw. XIX w. (na fundamentach dworu XIX w.)

18.GEZ - spichlerz, mur., 1 poł. XIX w., cz. przebud. 1952

19.GEZ - pozostałości parku, XIX w.

ZESPÓŁ STAREJ PLEBANII:

20.GEZ - plebania, mur.,

21.GEZ - wikarówka, mur.,

22.GEZ - spichlerz drewn.,

23.GEZ - obora, mur.,

24.GEZ - REMIZA STRAŻACKA, mur., 1 poł. XX w.

ZESPÓŁ ZAGRODY nr 3 (Mirzec Stary), 1 ćw. XX w.:

25.GEZ - dom, drewn.,

26.GEZ - obora, mur.,

27.GEZ - KUŹNIA drewniana, nr 39, ok. 1930 r.

28.GEZ - Miejsce Pamięci Narodowej- pomnik ofiar wojny 1939-1945 r.- skwer

29.GEZ - Miejsce Pamięci Narodowej- mogiła partyzantów z 1944 r.- mogiła w głębi lasu przy drodze

30.GEZ - Miejsce Pamięci Narodowej- mogiła ofiar egzekucji w 1943 r.- mogiła na skraju lasu

OSINY

31.GEZ - dom drewniany nr 89, ok. 1860r.,

32.GEZ - dom drewniany nr 51, XX w.,

TRĘBOWIEC DUŻY

33.GEZ - piwnica murowana, zagroda nr 51

TYCHÓW STARY

34.GEZ - pozostałości dawnego budynku szkoły (ganek), obecnie kapliczka z figurą Jana Nepomucena,
mur., ok. 1926

35.GEZ - KAPLICZKA przy drodze do Tychowa, mur., 1859r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

Załącznik nr 2:

Wykaz stanowisk archeologicznych Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mirzec

ZGODNIE Z PONIŻSZYM WYKAZEM:

- STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW
 - STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE WŁĄCZONE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW PODCZAS AKTUALIZACJI W 2023 ROKU

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr w miejscowości	Nr na obszarze	Funkcja	Okres powstania
01A. GEZ	Gadka	79-66	1	24	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze
02A. GEZ	Gadka - fragment rezerwatu Rydno	80-66	-	-	zespół osad przemysłowych z kopalnią hematytu	paleolit
03A. GEZ	Jagodne	79-66	1	20	ślad osadnictwa	neolit - wczesna epoka brązu
04A. GEZ	Jagodne	79-66	2	21	ślad osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
05A. GEZ	Jagodne	79-66	3	22	ślad osadnictwa	paleolit schyłkowy, kultura świderska
06A. GEZ	Mirzec	80-67	1	-	ślad osadniczy	wczesne średniowiecze
07A. GEZ	Mirzec	80-67	2, 3, 4 (wielostanowiskowe)	-	ślad osadniczy	wczesne średniowiecze
08A. GEZ	Mirzec	80-67	5	-	ślad osadniczy	nieokreślona chronologia
09A. GEZ	Mirzec Czerwona	79-67	1	7	ślad obozowiska	epoka kamienia
					osada produkcyjna	okres wpływów rzymskich
10A. GEZ	Mirzec Podborki	79-67	1	2	osada produkcyjna	okres wpływów rzymskich, kultura przeworska

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIRZEC NA LATA 2023-2026

11A. GEZ	Mirzec Podkowałów	79-66	1	25	pracownia	neolit/wczesna epoka brązu
					śląd osadnictwa	eneolit (krąg sznurowy)
12A. GEZ	Osiny	78-67	1	1	osada produkcyjna	nieokreślona chronologia
13A. GEZ	Osiny	78-67	2	2	śląd osadnictwa	epoka kamienia
14A. GEZ	Osiny	78-67	3	3	ślady osadnictwa	epoka kamienia
15A. GEZ	Osiny Mokra Niwa	79-67	2	-	śląd osadniczy	epipaleolit, kultura świdzka (?)
16A. GEZ	Osiny Mokra Niwa	79-67	1	-	śląd osadniczy	schyłkowy paleolit, kultura świdzka
17A. GEZ	Trębowiec Krupów	79-67	6	1	śląd obozowiska	epoka kamienia
					osada	epoka nowożytna